

UNIVERSITATEA BUCUREȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ
SPECIALIZAREA TEOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Lucrare de Disertație

CARITATEA
ÎN VIAȚA BISERICII

Coordonator științific:

Pr. Dr. Emil MORARU

Absolvent:

Agneza IANCU

București – 2021

Aviz final,

.....
(conducător științific)

DECLARAȚIE

Subsemnatul/Subsemnata _____
candidat la examenul de disertație la **Facultatea de Teologie Romano-Catolică** în
domeniul **Teologie**, programul de studii: **Comunicare biblică și eclesială**, declar pe
proprie răspundere că lucrarea de față este rezultatul muncii mele, pe baza
cercetărilor mele și pe baza informațiilor obținute din surse care au fost citate și
indicate, conform normelor etice, în note și bibliografie. Declar că nu am folosit în
mod tacit sau ilegal munca altora și că nicio parte din teză nu încalcă drepturile de
proprietate intelectuală a altcuiva, persoană fizică sau juridică. Declar că lucrarea nu
a mai fost prezentată sub această formă vreunei alte instituții de învățământ superior
în vederea obținerii unui grad sau titlu științific ori didactic.

Data, ...

Semnătura, ...

CUPRINS

SIGLE ȘI ABREVIERI	5
BIBLIOGRAFIA PRINCIPALĂ	8
BIBLIOGRAFIA AUXILIARĂ	9
INTRODUCERE	13
1. Alegerea temei	13
2. Obiectivele cercetării	15
3. Metoda de lucru și izvoarele	16
4. Conținutul lucrării	17
Cap. 1. CARITATEA ÎN DOCUMENTELE BISERICII	
ÎNAINTE DE CONCILIUL VATICAN II	18
1.1. Enciclica <i>Rerum Novarum</i> a Papei Leon al XIII-lea	18
1.2. Enciclica <i>Quadragesimo anno</i> a Papei Pius al XI-lea	20
1.3. Enciclica <i>Divini Redemptoris</i> a Papei Pius al XI-lea	23
1.4. Enciclica <i>Sommi pontificatus</i> a Papa Pius al XII-lea	24
1.5. Caritatea în magisterul Papei Ioan al XIII-lea	26
1.5.1. Enciclica <i>Mater et Magistra</i>	27
1.5.2. Enciclica <i>Pacem in terris</i>	28
Cap. 2. CARITATEA ÎN LUMINA	
CONCILIULUI VATICAN AL II-LEA	34
2.1. Caritatea în folosul tuturor oamenilor	34
2.2. Despre „civilizația iubirii”	36
2.3. Caritatea în discursul social	37
2.4. Caritatea, cea mai mare „poruncă socială”	40

2.5. Caritatea în Enciclica <i>Deus caritas est</i> -----	41
2.5.1. Legătura inseparabilă dintre iubirea lui Dumnezeu și iubirea aproapelui -----	42
2.5.2. Caritatea ca datorie a Bisericii -----	43
2.5.3. Implicarea în favoarea dreptății și a iubirii în lumea de azi -----	46
Cap. 3. PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE VIETII SOCIALE -----	48
3.1. Principiul primatului și demnității persoanei -----	50
3.1.1. Omul valorează prin ceea ce este -----	50
3.1.2. Persoana și viața sunt un absolut etic -----	53
3.2. Principiul solidarității -----	55
3.2.1. Unul pentru toți și toți pentru unul -----	56
3.2.2. Solidaritatea, valoare centrală a creștinului -----	58
3.3. Principiul subsidiarității -----	61
3.3.1. Etimologia cuvântului subsidiaritate -----	62
3.3.2. Originea și semnificația -----	64
3.4. Principiul binelui comun -----	66
3.4.1. Societatea umană este o comunitate -----	67
3.4.2. Binele comun trebuie slujit încontinuu -----	69
CONCLUZIE -----	72

SIGLE ȘI ABREVIERI

1. ABREVIEREA CĂRȚILOR BIBLIC

1.a. Vechiul Testament

- *Gen* - Cartea Genezei
- *Ex* - Cartea Exodului
- *Lev* - Cartea Leviticului
- *Num* - Cartea Numerilor
- *Dt* - Cartea Deuteronomului
- *Jud* - Cartea Judecătorilor
- *1Sam* - Cartea întâi a lui Samuel
- *2Sam* - Cartea a doua a lui Samuel
- *1Rg* - Cartea întâi a Regilor
- *2Rg* - Cartea a doua a Regilor
- *Ps* - Cartea Psalmilor
- *Prov* - Cartea Proverbelor
- *Ct* - Cartea Cântarea Cântărilor
- *Înț* - Cartea Înțelepciunii
- *Sir* - Cartea lui Ben Sirah (Ecleziasticul)
- *Is* - Cartea profetului Isaia
- *Ier* - Cartea profetului Ieremia
- *Bar* - Cartea profetului Baruh
- *Ez* - Cartea profetului Ezechiel
- *Os* - Cartea profetului Osea
- *Am* - Cartea profetului Amos
- *Iona* - Cartea profetului Iona

1.b. Noul Testament

- *Mt* - *Evanghelia după sfântul Matei*
- *Mc* - *Evanghelia după sfântul Marcu*
- *Lc* - *Evanghelia după sfântul Luca*
- *In* - *Evanghelia după sfântul Ioan*
- *Fap* - *Faptele Apostolilor*
- *Rom* - *Scrisoarea sfântului apostol Paul către Romani*
- *1Cor* - *Scrisoarea întâi a sfântului apostol Paul către Corinteni*
- *2Cor* - *Scrisoarea a doua a sfântului apostol Paul către Corinteni*
- *Gal* - *Scrisoarea sfântului apostol Paul către Galateni*
- *Ef* - *Scrisoarea sfântului apostol Paul către Efeseni*
- *Fil* - *Scrisoarea sfântului apostol Paul către Filipeni*
- *Col* - *Scrisoarea sfântului apostol Paul către Coloseni*
- *1Tes* - *Scrisoarea întâi a sfântului apostol Paul către Tesaloniceni*
- *2Tes* - *Scrisoarea a doua a sfântului apostol Paul către Tesaloniceni*
- *1Tim* - *Scrisoarea întâi a sfântului apostol Paul către Timotei*
- *2Tim* - *Scrisoarea a doua a sfântului apostol Paul către Timotei*
- *Tit* - *Scrisoarea sfântului apostol Paul către Tit*
- *Flm* - *Scrisoarea sfântului apostol Paul către Filemon*
- *Evr* - *Scrisoarea către Evrei*
- *Iac* - *Scrisoarea sfântului apostol Iacob*
- *Iud* - *Scrisoarea sfântului apostol Iuda*
- *1Pt* - *Scrisoarea întâi a sfântului apostol Petru*
- *2Pt* - *Scrisoarea a doua a sfântului apostol Petru*
- *1In* - *Scrisoarea întâi a sfântului apostol Ioan*
- *2In* - *Scrisoarea a doua a sfântului apostol Ioan*
- *3In* - *Scrisoarea a treia a sfântului apostol Ioan*
- *Ap* - *Cartea Apocalipsului*

2. ALTE SIGLE ȘI ABREVIERI

- *Cap.* - *Capitol*
- *CBC* - *Catehismul Bisericii Catolice*
- *ARCB* - *Arhiepiscopia Romano-Catolică de București*
- *art. cit.* - *articol citat*
- *cf.* - *confer*
- *ed.* - *editura*
- *op. cit.* - *opera citată*
- *nr.* - *numărul*

BIBLIOGRAFIA PRINCIPALĂ

- BENEDICT AL XVI-LEA, *Deus caritas est*, ed. Presa Bună, Iași, 2006.
- BENEDICT AL XVI-LEA, *Spes Salvi*, ed. Presa Bună, Iași, 2007.
- BIBLIA, Iași, 2016.
- CATEHISMUL BISERICII CATOLICE, ARCB, 1993.
- Compendiu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, ed. Sapienia, Iași, 2007.
- CONCILIUL VATICAN AL II-LEA.
- DOCAT, Doctrina socială a Bisericii Catolice, ed. Sapienia, Iași, 2017.
- FRANCISC, *Lumen fidei*, ed. Presa Bună, Iași, 2013.
- IOAN AL XXIII-LEA, *Mater et magistra*, ed. Sapienia, Iași, 2013.
- IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, ed. Sapienia, Iași, 2015.
- IOAN PAUL AL II-LEA, *Catechesi tradendae*, ed. Presa Bună, Iași, 2001.
- IOAN PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, 1991.
- IOAN PAUL AL II-LEA, *Christifideles laici*, ed. Presa Bună, Iași, 2007
- IOAN PAUL AL II-LEA, *Laborem exercens*, 1981.
- IOAN PAUL AL II-LEA, *Mulieris dignitatem*, ed. Presa Bună, Iași, 2000.
- IOAN PAUL AL II-LEA, *Sollicitudo rei socialis*, ed. Presa Bună, Iași, 2013.
- LEON AL XIII-LEA, *Rerum novarum*, 1891.
- PAUL AL VI-LEA, *Ecclesiam suam*, 1964.
- PAUL AL VI-LEA, *Octogesima adveniens*, ed. Sapienia, Iași, 2013.
- PAUL AL VI-LEA, *Populorum progressio*, 1967.
- PIUS AL XI-LEA, *Divini Redemptoris*, 1937.
- PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, 1931.
- PIUS AL XII-LEA, *Summi Pontificatus*, 1939.

BIBLIOGRAFIA AUXILIARĂ

- ALBISETTI, V., *Iubire*, ed. Pauline, București, 2004.
- BALDUCCI E., *Papa Giovanni*, Vallecchi Editore Firenze, Firenze, 1965.
- BENIGNI M. – ZANCHI G., *Giovanni XXIII*, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano), 2000.
- BUZDUCEA, D., *Asistență socială a grupurilor de risc*, ed. Polirom, Iași, 2010.
- BUZDUCEA, D., *Asistență socială. Compendium de istorie, teorie și practică*, ed. Polirom, Iași, 2017.
- CAMPANINI G., *La dottrina sociale della Chiesa acquisizioni e le nuove sfide*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2007.
- CESAREO V., „Ordine sociale” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.
- COLASANTO M., „Progresso sociale” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.
- COLOMBO G., „Carità”, în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.
- COMTE, F., *Marile figuri ale Bibliei*, ed. Humanitas, București, 1995.
- CONSTANTINESCU, V., *Dicționar de personaje biblice*, ed. Hasefer, București, 2002.
- DANCĂ W., *Fascinația adevărului: de la Toma de Aquino la Anton Durcovici*, Editura Sapientia, Iași, 2005.
- DOUGLAS, J.D., *Dicționar biblic*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 2015.
- DUMEA C., *Manual de religie istoria bisericii*, ed. ARCB, 1993.
- DUMEA E., „Centesimus annus” în *Dialog teologic*, nr. 2, 1998.
- FERENȚ, E., *Isus Cristos, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat pentru mântuirea omului*, ed. Sapientia, Iași, 2004.

IOAN-PAUL AL II-LEA, „Ai partecipanti al Convegno di studio promosso dalla Fondazione «Centesimus Anuus» sul tema: «Globalizzazione e solidarietà» în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XXI, 1, 1998 (gennaio-giugno), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000.

IOAN-PAUL AL II-LEA, „Ai partecipanti alla Plenaria del Pontificio Consiglio «Cor Unum»” în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XVIII, 2, 1995 (luglio-dicembre), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998.

IOAN-PAUL AL II-LEA, „Esiste qualcosa che è dovuto all'uomo perché è uomo (1° maggio) în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XXI, 1, 1993 (gennaio-giugno), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000.

LEON-DUFOUR, X., *Vocabular de teologie biblică*, ed. ARCB, 2001.

MANZONE G., „La dottrina sociale nella vita della comunità cristiana” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordinatore Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

MAREȘ, C., *Teme biblice*, ed. ARCB, 2018.

MARIE-DOMINIQUE P., *În inima iubirii*, ed. Paideia, București, 2003.

MARTINI C.M., „Pace” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordinatore Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

MĂRTINCĂ I., „40 de ani de la enciclica *Pacem in terris* a fericitului Ioan al XXIII-lea” în *Pro Memoria*.

MĂRTINCĂ I., *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, Editura Universității din București, București, 2004.

MĂRTINCĂ I., *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, Editura Universității din București, București, 2004.

MĂRTINCĂ I., *Doctrina socială a Bisericii*

MĂRTINCĂ I., *Isus din Nazaret, Fiul lui Dumnezeu – Curs de Cristologie*, Editura Gramar, București, 2000.

MOISA, C., *Dicționar biblic*, vol.1, vol. 2, vol.3, Ed. Stephanus, București, 1995.

MONTI E., „Solidarietà” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

NEAMȚU, G., *Tratat de asistență socială*, ed. Polirom, Iași, 2003.

NEGRI L. , *L'insegnamento di Giovanni Paolo II*, Editoriale Jaca Book, Milano, 2005.

NEHER, A., *Moise și vocația iudaică*, ed. Hasefer, București, 2002.

NELSON, C.A., FOX, N.A., ZEANAH, C.H., *Copiii absndonati ai României*, ed. Trei, București, 2014.

NEMEȘ, C., *Violența în familie*, ed. Universul Juridic, București, 2017.

ORNACHI L., „Bene comune” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

PERCĂ, A. „Aspectele etice ale Doctrinei sociale a Bisericii” în *Dialog teologic*, I/2, 1998.

PETERCĂ, V., *Făclie pentru pașii mei*, ed. ARCB, 2008.

PHILIPPE, M.D., *Despre iubire*, ed. Paideia, București, 2011.

RATZINGER J, *Introducere al cristianesimo*, Ed. Queriniana, Brescia, 1971.

RATZINGER, J., *Raport asupra credinței*, ed. Sapientia, Iași, 2011.

RODHAIN J., „D'un Concile a l'autre” în *La charité. Anthologie de documents Pontificaux contemporains; de Pie VI à Jean XXIII 1789-1963*, Éditions S.O.S., Paris, 1963.

SALINI A., „Chiesa e liberalismo” în în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

SCABINI COLOMBO E., „Famiglia e matrimonio” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

SCOLA A., „Persona e società” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

SGRECCIA-S. GIARDINA E., „Vita umana” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

SLUȘANSCHI, D., *Dicționar enciclopedic al Bibliei*, ed. Humanitas, București, 1998.

SORGE B., *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, Editura Sapientia, Iași, 2010.

STOIAN, I. M., *Dicționar religios*, ed. Garamond, București, 1994.

ȚICLEA, A., *Dreptul securității sociale*, ed. Universul Juridic, București, 2019.

VALICĂ, M., *Teologia socială*, ed. Christiana, București, 2007.

WIECEK, R., *Ineditul în cotidian*, ed. Sapientia, Iași, 2004.

WURMBRAND, R., *Abraham, tatăl tuturor credincioșilor*, Colecția A. Pătimirii, București, 1994.

ZAMFIR, C., VLĂCEANU L., *Dicționar de sociologie*, ed. Babel, București, 1998.

ZANINELLI S., „Lavoro” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004.

INTRODUCERE

„Omul, în profunzimea sa, este o ființă socială. În cer ca și pe pământ, el este dependent de comuniune, respectiv de comunitate”¹ și misiunea Bisericii este aceea de a vesti evanghelia, adică mântuirea și răscumpărarea realizate de Cristos, prin comunicarea vieții divine oamenilor. Așadar este o misiune în mod esențial religioasă, „nu este de ordin politic, economic sau social”². Este o misiune supranaturală; de fapt este supranaturală însăși originea Bisericii: „izvorând din iubirea Tatălui veșnic, întemeiată în timp de Cristos răscumpărătorul, adunată laolaltă de Duhul Sfânt”³. Biserica este o „comunitate de credință, de speranță și de dragoste..., prin ea, revarsă asupra tuturor harul și adevărul”⁴; este supranatural scopul ultim pe care și-l propune: mântuirea veșnică a oamenilor.

Asistentul social este implicat în mod direct în munca de recuperare și reintegrare psiho-socială și profesională a persoanelor cu probleme speciale. În centrul atenției sunt persoanele cu deficiențe psihice sau fizice, cu comportament antisocial sau cu probleme sociale diverse. Apoi, asistentul social desfășoară o activitate complexă și variată. El analizează influența factorilor sociali asupra stării de sănătate mentală și a comportamentului uman, acordă consultații privind drepturile și obligațiile asistaților, colaborează cu instituțiile sau organizațiile care au obiective similare, participă la elaborarea metodelor și tehnicilor de lucru, propune măsuri de ajutor sau de recuperare, depune efort pentru ca persoana respectivă să-și descopere demnitatea și să fie fericit.

1. Alegerea temei

Deoarece munca unui „lucrător social” este aceea de a ajuta oamenii în rezolvarea problemelor legate de viața lor socială, de viața lor personală, de viața lor

---

¹ DOCAT, *Doctrina socială a Bisericii Catolice*, ed. Sapientia, Iași, 2017, 34.

² CONCILIUL AL II--LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 42.

³ *Idem*.

⁴ CONCILIUL AL II--LEA DIN VATICAN, *Lumen gentium*, nr. 8.

existențială în plinătatea ei, cred că este esențial, ca acesta, pe lângă principiile fundamentale (dreptatea, curajul, integritatea, demnitatea etc.) pe care trebuie să le stăpânească ar trebui să se bazeze într-un mod special pe caritate.

În contextul actual când asistentul social este chemat să-și exercite în mod liber și personal profesia, acesta poate acționa și poate lua decizii mature în beneficiul persoanelor defavorizate având o deschidere și o înțelegere în favoarea vieții, în profunzimea ei. Aici viața apare ca „un dar” primit de la Dumnezeu. Privită viața ca „dar” din partea lui Dumnezeu lucrătorul social, pentru a găsi soluțiile corecte în rezolvarea cazurilor și ușoare dar și grele, poate apela oricând la „caritate”. Viața înțeleasă ca „dar” este pătrunsă în profunzimea ei când te apropii de ea cu iubire prezentă la îndemâna aceluia care a frecventat și a absolvit Facultatea de Teologie Catolică și vrea să îmbrățișeze profesia de asistent social. Aici intră în joc virtutea!

Virtutea este o stare obișnuită a sufletului care ne împinge să facem binele și să evităm răul⁵. Virtutea creștină este deprinderea, prin stăruință statornică, de a împlini toată legea morală din dragoste curată față de Dumnezeu și față de aproapele, cu ajutorul harului lăsat de Creator⁶. Altfel spus, virtutea este hrana sufletului. Virtutea potolește pornirile rele ale omului, pune stavilă ispitelor, îl face pe creștin liber de păcate și sădește în sufletul lui binele cel dător de liniște, de mulțumire și de încredere pe calea care duce spre mântuire.

Cuvântul virtute provine din latinescul „virtus”. Funcție de năzuință lăuntrică spre bine, virtutea ar fi numai una singură. Însă, datorită faptului că trebuințele vieții omenești și relațiile dintre oameni se manifestă sub diferite forme este firesc ca și virtutea, cea una, în calitate de călăuză a întregii vieți omenești, să ia mai multe înfățișări și în felul acesta să vorbim de mai multe virtuți⁷. Noi însă ne vom opri doar asupra virtuților teologale: credința, speranța și iubirea.

Motivul fundamental care m-a determinat să abordez această temă a fost unul personal care se leagă de locul meu de muncă în cadrul bisericii. În calitate de angajat

---

⁵ Cf. *Catehismul Bisericii Catolice*, ed. ARCB, 1993, nr. 1803.

⁶ *Ibidem*, nr 1812.

⁷ *Ibidem*, 1803-1804.

al bisericii la Parohia Romano-Catolică „Preasfântul Mântuitor”, Biserica Italiană din București unde am contact direct cu multă lume și am învățat că nu poți lucra pentru a-i ajuta pe oameni, în profunzimea lor, dacă nu atingi și ceea ce este esențial pentru ei: bucuria și căldura sufletească. Oricărei persoane poți să-i faci o „faptă bună”, dar dacă „fapta bună” este făcută cu dragoste persoana respectivă se schimbă plecând de la ceea ce a mișcat-o în interiorul ei.

Îmi doresc ca acest studiu personal să fie un instrument folositor pentru toți aceia care i-au direct contactul cu alte persoane care au nevoie de ajutor. Simt că este oportun să demonstrez că atunci când te apropii de cineva nu trebuie „criticat și condamnat” dar trebuie înțeles și ridicat din starea în care se află; nu trebuie ajutat doar de dragul de a rezolva „un caz social” dar de a-i da curajul să meargă cu seninătate pe drumul propriei vieți; nu trebuie pentru ca alții să observe că am făcut ceva eroic, dar trebuie sprijinit pentru a-și recăpăta demnitatea de om.

2. Obiectivele cercetării

Primul obiectiv al lucrării de față este acela de a pune în lumină „valoarea carității” în viața asistentului social. Dumnezeu l-a făcut pe om asemenea lui, dându-i suflet nemuritor. Prin cele două facultăți, mintea și voința, omul este chemat să cunoască adevărul și să facă binele. Morala creștină este o morală supranaturală. Aceasta înseamnă că ne fixează obiective pe care să le respectăm în toate activitățile naturii noastre. Singuri nu putem ajunge să rezolvăm toate situațiile întâlnite în viață. În schimb, cu ajutorul darurilor cerești, cu ajutorul dragostei, reușim să identificăm mijloacele potrivite pentru a rezolva toate cazurile.

Al doilea obiectiv se îndreaptă către bucuria pe care o poate împărtăși asistentul social în activitatea pe care o desfășoară. Caritatea ca și mijloc supranatural pus de Dumnezeu la dispoziția noastră nu distruge în nici un fel natura noastră de a fi lucrători spre binele altora ci o perfecționează dându-i posibilitatea de a tinde spre obiective noi ce urmăresc construirea omului voit și gândit de Dumnezeu.

Al treilea obiectiv pe care studiul de față îl surprinde este armonia dintre viața interioară a asistentului social și activitatea sa concretă. Dumnezeu vorbește, îi împărtășește omului tainele sale, scopul ce i l-a fixat, calea ce trebuie să o urmeze, poruncile ce trebuie să le țină. Voința este ajutată de harul lui Dumnezeu ca să înfăptuiască binele. De aceea, asistentul social, atunci când este ajutat de viața sa lăuntrică poate da sens deplin tuturor acelorora cu care intră în contact. El poate comunica și altora „seva vieții divine” care poate aduce roade bogate în viața tuturor. Caritatea inspirată din Magisteriul Bisericii garantează în viața oricărui creștin certitudinea de a face cu ușurință binele și, cu atât mai mult, în viața aceluia care a studiat la o Facultate de Teologie Romano-Catolică.

3. Metoda de lucru și izvoarele

Pentru a ajunge la obiectivele lucrării de față am folosit înainte de toate *metoda deductivă* prin care demonstrez cu claritate că atunci când se privește ajutorul omului în ansamblul lui – trup și suflet – cel asistat are șanse mult mai mari de a se integra în societatea de astăzi.

După această metodă mă voi opri asupra *metodei analitice* prin care voi stabili că situația actuală socială și politică influențează foarte mult activitatea asistentului social. Faptul că nu există o stabilitate politică și economică asistentul socială este determinat să se orienteze foarte mult pentru ca munca sa să nu dea rod doar pe termen scurt, dar să aibă în vedere integrarea în ansamblu a celui asistat.

În final, cu ajutorul *metodei inductive* voi sublinia faptul că această experiență de implicare în ajutorarea altora, atât ca profesie dar și ca voluntariat, cu siguranță mă ajută și pe mine să privesc viața cu maturitate și să prețuiesc toate darurile cu care Dumnezeu l-a înzestrat pe fiecare om.

Astăzi există un interes crescut îndreptat asupra rolului asistentului social. El poate fi întâlnit atât în lumea laică dar și în lumea bisericii. Din acest motiv izvoare indispensabile ale lucrării sunt documentele Magisteriului Bisericii Catolice, atât înainte, cât și după Conciliul Vatican al II-lea. Apoi, pe lângă apelarea frecventă la

Sfânta Scriptură, pentru ca lucrarea să aibă o viziune cât mai universală, din bibliografie, nu vor lipsi cărțile de specialitate cu autorii renumiți care s-au oprit asupra subiectului abordat. În fine, am apelat și la teologi actuali specialiști în subiectul de față.

4. Conținutul lucrării

Conținutul celor trei capitole este structurat în mod progresiv, de la prezentarea „carității” în Magisteriul Bisericii până la efectul acesteia în viața asistentului social și în viața aceluia care este asistat. Din conținutul întregii scheme, se observă că tema abordată nu este doar un concept teologic ce poate fi studiat, dar este un izvor ce poate alimenta „arta” de a fi asistent social în lumea în care trăim.

Primul capitol, intitulat CARITATEA ÎN DOCUMENTELE BISERICII ÎNAINTE DE CONCILIUL VATICAN AL II-LEA scoate în evidență fundamentul pe care se poate construi o viață nouă. Din Enciclicele a patru papi, Leon al XIII-lea, Pius al XI-lea, Pius al XII-lea și Ioan al XXIII-lea descoperim dovezi concrete că Biserica a depus eforturi firești pentru a contura cu claritate eficacitatea carității în contextul vieții contemporane.

Al doilea capitol, care poartă numele de CARITATEA ÎN LUMINA CONCILIULUI VATICAN AL II-LEA ilustrează cum Biserica prin viața sa se sprijină pe „caritate”. Faptul că Biserica Catolică prin Magisteriul ei, subliniază importanța „carității” în viața omului ne ajută să înțelegem actualitatea ei în lumea contemporană.

Al treilea capitol care are ca titlu PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE VIEȚII SOCIALE ilustrează normele principale din viața socială unde asistentul social este chemat să se implice fără rezervă, cu seriozitate și cu maturitate.

Cap. 1. CARITATEA ÎN DOCUMENTELE BISERICII ÎNAINTE DE CONCILIUL VATICAN II

1.1. Enciclica *Rerum Novarum* a Papei Leon al XIII-lea

Mai mulți Suverani Pontifi în învățătura lor și enciclicele sociale vorbesc despre caritate. În enciclica *Rerum Novarum* publicată la 15 mai 1891, prin care Papa Leon XIII începe o istorie modernă în doctrina socială a Bisericii, tratează despre probleme economico-sociale ale timpului, dar mai ales a fost preocupat de „*problema muncitorească*” și în mod special de acțiunea catolicilor în domeniul social. Papa Leon al XIII-lea gândind capitalul și munca după modelul raportului dintre bogați și săraci încearcă să unească cele două clase prin legătura unei adevărate prietenii: „Biserica condusă de învățătura și exemplul lui Cristos, tinde spre cele înalte, adică să apropie cel mai posibil cele două clase și să le facă prietene”⁸. Făcând referință la folosirea bogățiilor el vorbește de *caritate ca și o datorie*⁹, ca o regină și o stăpână a tuturor virtuților; de la care așteptăm mântuirea:

„Acei care au datoria de a avea grijă de binele popoarelor, să alimenteze în sine și să deschidă în ceilalți, în cei mari și în cei mici, caritatea, stăpâna și regina tuturor virtuților. Mântuirea dorită trebuie să fie rodul primordial al răspândirii carității: înțelegem să spunem acea caritate creștină care culege în sine toată Evanghelia și care, este întotdeauna gata să se sacrifice pentru aproapele, este cel mai sigur antidot împotriva orgoliului și al egoismului”¹⁰.

Caritatea creștină permite, după cum afirmă enciclica într-un alt paragraf, numărul 21, că prietenia socială se apropie de iubirea fraternă:

„toți ascultând legea evanghelică, nu vor fi plătiți de o prietenie simplă, dar vor să îmbrățișeze iubirea fraternă. Deoarece cunoscând și simțind că toți oamenii au origine de la Dumnezeu, Tatăl lor, toți tind la Dumnezeu, scopul ultim, care singur poate să ne facă perfecți fericiți oamenii și îngerii: că toți au fost egali mântuiți de Isus Cristos și chemați la demnitatea de fii, în același mod, dar cu Cristos Domnul, primul între frați, sunt legați de o sfântă fraternitate”¹¹.

---

⁸ LEON AL XIII-LEA, *Rerum novarum*, nr. 18.

⁹ Cf. *Ibidem.*, nr. 19;

¹⁰ *Ibidem.*, nr. 45.

¹¹ *Ibidem.*, nr. 21.

Caritatea creștină spune același papă „care se vrea în întregime și fără rezerve în folosul aproapelui nu poate fi înlocuită de nici o organizație umană. Biserica singură posedă această virtute”¹². Papa Leon al XIII-lea pune la baza carității creștine o împărtășire civilă pacifică. Cu Papa Leon al XIII-lea apare de asemenea problema legăturii dintre caritate și dreptate.

Discursul social început cu Leon al XIII-lea rămâne deschis. Biserica arată că se interesează de problemele lumii muncitorești, însă îi lipsește încă preocuparea unei viziuni globale a noii societăți care se naște¹³.

„Ca răspuns la prima mare problemă socială, Leon al XIII-lea promulgă prima enciclopică socială – „*Rerum novarum*”¹⁴. Ea analizează situația muncitorilor salariați, care în acele timpuri era jalnică pentru cei ce lucrau în industrie și-i obliga la o viață de mizerie nedemnă. *Problema muncitorească* este tratată conform dimensiunii sale reale: este analizată în toate aspectele sale sociale și politice, pentru ca, astfel, să poată fi evaluată. Oriunde există oameni care sunt lipsiți de mâncare și băutură, de îmbrăcăminte, de locuință, de medicamente, de loc de muncă, de învățătură, de mijloacele necesare pentru a duce o viață cu adevărat omenească, sunt chinuiți de nenorociri și boli, suferă în exil sau în închisori, acolo caritatea creștină trebuie să-i caute și să-i îngrijească, să-i mângâie cu grijă mărinimoasă și să-i aline dându-le ajutor”¹⁵.

Enciclica *Rerum novarum* enumeră erorile ce provoacă răul social, exclude socialismul ca remediu și, precizând și actualizând doctrina catolică despre muncă, despre dreptul la proprietate, despre principiul colaborării opus luptei de clasă ca mijloc fundamental pentru schimbare socială, despre drepturile celor slabi, despre demnitatea celor săraci și despre obligațiile celor bogați, despre perfectarea dreptății prin iubire, despre dreptul de a înființa asociații profesionale¹⁶.

Enciclica *Rerum novarum* a devenit documentul de inspirație și de referință al activității creștine în câmpul social. Tema centrală a enciclicii este instalarea unei ordini sociale drepte: pentru aceasta trebuie găsite criteriile de judecată care să ajute

---

¹² *Ibidem.*, nr. 26.

¹³ Cf. S. ZANINELLI, „Lavoro” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 63.

¹⁴ Enciclica *Rerum novarum* este *Magna Charta* a doctrinei sociale a Bisericii începe cu o încadrare istorică a chestiunii muncitorilor și-i precizează urgența (nr. 1-2); examinează critic și respinge soluția socialistă (nr. 3-7); prezintă soluția catolică desfășurând gradual opera Bisericii (nr. 8-11), a Statului (nr. 12-19) și a diferitelor categorii de muncă (nr. 20-23). Problemele privind Biserica: enciclica apără dreptul și datoria Bisericii de a proclama principiul dreptății și al carității în rezolvarea chestiunii muncitorești; Cf. E. FERENȚ, *Biserica, ce simți despre taina ființei tale?*, ed. Sapienția, Iași, 2004, 270.

¹⁵ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Apostolicam Actuositatem*, nr. 8.

¹⁶ Cf. S. ZANINELLI, „Lavoro” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 65.

la evaluarea orânduirilor social-politice existente și să ofere planuri de acțiune în vederea transformării lor corespunzătoare”¹⁷.

În fața dramelor clasei proletare, Biserica este indignată și insistă în mod evanghelic asupra primatului valorilor morale care trebuie ocrotite și propune cu forță filosofia perenă creștină întemeiată pe revelație și pe dreptul natural, dar îi scapă încă importanța crescândă pe care o dobândește analiza sociologică și științifică pentru cunoașterea mai adecvată a problemelor sociale; le amintește dur bogățiilor de caritatea față de cei săraci, însă lipsește conștiința naturii structurale a „problemei muncitorești”, a cărei soluție presupune deci o corectare profundă a modelului însuși de producere și de distribuire a bogăției¹⁸.

1.2. Enciclica *Quadragesimo anno* a Papei Pius al XI-lea

În anul 1931, când Pius al XI-lea scrie enciclica *Quadragesimo anno*, „problema socială” era deja foarte schimbată. Desigur, rămâne încă în picioare „problema muncitorească”, însă granițele aceluia conflict au devenit mai largi și mai consistente. Confruntarea de acum nu mai este numai între două clase și între tezele teoretice și abstracte dintre două ideologii, ci este între două modele diferite de stat național, care între timp s-au născut din acele ideologii.

În anul 1917, cu Revoluția din Octombrie, ideologia marxistă nu mai este o elaborare teoretică, ci se traduce în mod concret în sistem politic și economic; devine socialism real, comunism. Ciocnirea cu Biserica devine imediat violentă. Comunismul¹⁹ se prezintă, în teorie și în practică, drept dușman al religiei: „Religia este opiul poporului”²⁰.

---

¹⁷ *Compendiu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 89.

¹⁸ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, ed. Sapientia, Iași, 2010, 33.

¹⁹ Comunismul dăinuie încă în mentalitatea multor oameni și în multe din structurile instituționale. Mentalitatea comunistă trebuie înlocuită cu o nouă concepție de viață despre om, despre muncă despre stat și societate. Este necesar, acum, reeducarea inteligențelor și însănătoșirea contextului social în care trăim, deoarece comunismul a redus omul la un simplu element sau moleculă a organismului social (a Statului), astfel binele individului este subordonat funcționării mecanismului economico-social, iar pe de altă parte reține că tocmai acest bine poate fi realizat independent de alegerea liberă a persoanei, de unica și exclusivă ei alegere responsabilă în fața binelui și a răului. Omul este astfel, redus la o serie de relații sociale, la un produs al mijloacelor de producție. Cf. E. FERENȚ, *Biserica, ce simți despre taina ființei tale?*, 272.

²⁰ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 35.

În Occident își fac ecou numeroase partide comuniste naționale. Peste tot unde ajunge comunismul la putere, religia este împiedicată: adesea în mod violent, în orice caz, recurgând mereu la instrumente administrative care să-i facă viața imposibilă sau dificilă.

Așadar, pontificatul lui Pius al XI-lea este unul care durează de la un război mondial până la începerea celui de al doilea război mondial. Prima parte a pontificatului său este marcat de problemele redresării internaționale și de tulburările interne ale națiunilor; a doua parte se desfășoară în perioada mării „crize economice” după prăbușirea bursei din „vinerea neagră” (18 octombrie 1929), iar ultima parte a pontificatului său va vedea afirmarea dictaturilor în lume prin căderea democrațiilor occidentale până în ajunul izbucnirii războiului și instaurarea comunismului în unele țări europene²¹. Prin intervențiile sale, Pius al XI-lea demonstrează că este la înălțimea situației, contribuie la elaborarea învățaturii sociale a Bisericii. Enciclica *Quadragesimo Anno*, publicată în anul celei de a patruzecia aniversare a enciclicei *Rerum Novarum*, are o importanță deosebită din punct de vedere al aspectului economic-social a doctrinei catolice.

Pentru a reda o umanizare lumii economice și a o restaura pe baze morale Pius al XI-lea spune că înainte de toate este necesar de a nu adopta ca și norme supreme libera concurență și supremația economică. Fiind ca și „forțe oarbe” care au nevoie să fie luminate și cu rigurozitate prezentate trebuie dimpotrivă să se ia ca și „norme supreme dreptatea și caritatea socială”²². „Cu privire la caritatea socială, ea trebuie să fie sufletul acestei ordini pe care puterile politice trebuie să o folosească, să o protejeze și să o apere cu eficacitate”²³. Papa Pius al XI-lea clarifică și completează doctrina referitoare la proprietatea privată, reafirmându-i caracterul de drept natural și accentuează aspectul social. Expune doctrina catolică referitoare la muncă și la capital. Condamnă structura economico-capitalistă, în care prin libera concurență, s-au adunat nu numai o mare concentrare a bogăției, ci și o imensă putere economică în mâna unui mic număr de patroni și politicieni:

---

²¹ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Doctrina socială a Bisericii*, 187.

²² PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 149.

²³ *Ibidem.*, nr. 149.

„este necesar ca bogățiile, care se amplifică continuu datorită progreselor economice și sociale, să fie atribuite fiecărui individ și claselor în așa fel că rămâne salvată aceea utilitate comună a tuturor ... deoarece se păstrează integral binele comun al întregii societăți”²⁴.

În fața ideologiilor care s-au transformat în modele naționale concrete de organizare socială și economică, *Quadragesimo Anno* tratează – lărgind astfel „discursul social” al Bisericii – problema unui al treilea model, care să traducă principiile religioase și etice ale magisterului social într-o formă de organizare creștină a societății. Adică Pius al XI-lea propune să se găsească în „civilizația creștină” o a treia cale, un model alternativ fie la cel al socialismului real, fie la cel neoliberal²⁵.

Așadar Pius al XI-lea, reluând discursul despre „civilizația creștină”, înțeală ca „a treia cale” dorea să dea viață unei orânduirii interne și internaționale, inspirată din dreptatea socială, în măsură să coordoneze activitatea economică cu binele comun, reconstruind între stat și individ corpurile intermediare cu finalități economico-profesionale, așa încât indivizii și corpurile intermediare să poată exercita fiecare rolul său, fără a fi expropriat de el din partea autorității centrale²⁶. Adică Pius al XI-lea enunța, pentru prima dată, acel „principiu de subsidiaritate” care avea să devină apoi patrimoniu comun:

„După cum este nepermis a sustrage de la indivizi ceea ce ei pot să facă prin forțele proprii și din inițiativa lor pentru a transfere asta la comunitate, tot așa, este nedrept a încredința unei societăți mai mari și mai înalte ceea ce pot face comunitățile mai mici și inferioare”²⁷.

Totuși, *Quadragesimo Anno*, analizând profunde transformări economico-politice aflate în derulare, nu evită să afirme că socialismul real nu se prezintă în mod univoc. Alături de comunism, care, „acolo unde a pus stăpânire pe putere, este incredibil și aproape neobișnuit cât de crud și inuman se dovedește”²⁸, s-a format și un socialism moderat, care pare că:

---

²⁴ PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 58.

²⁵ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 39.

²⁶ Cf. L. ORNACHI, „Bene comune” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004. 69.

²⁷ PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 86.

²⁸ PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 120.

„se îndreaptă și, într-un fel, se apropie de acele adevăruri pe care tradiția creștină le-a învățat mereu în mod solemn”; până acolo – spune papa – că „uneori revendicările sale se apropie mult de cele pe care, pe bună dreptate, le propun reformatorii creștini ai societății”²⁹.

Deci, aceste transformări conduc la apariția de noi structuri: *comunismul*, despre a cărui natură nedreaptă, Papa afirmă că nu mai este nimic de spus, atât este de evidentă și *socialismul moderat* de care unii catolici au fost atrași, pe care Papa îi condamnă cu toată severitatea³⁰. Deși, socialismul moderat conține unele părți de adevăr, nu trebuie să ne lăsăm înșelați: „Nimeni nu poate să fie în același timp bun catolic și adevărat socialist”³¹.

1.3. Enciclica *Divini Redemptoris* a Papei Pius al XI-lea

Enciclica *Divini Redemptoris* (19 martie 1937) condamnă pe un ton dur comunismul: „Comunismul este prin natura sa antireligios și consideră religia ca «opiu al poporului»”³²; deci, „comunismul este în mod intrinsec pervers și nu se poate admite în nici un domeniu colaborarea cu el, din partea oricui vrea să salveze civilizația creștină”³³.

„Cu enciclica *Divini Redemptoris*, referitoare la comunismul ateu și la doctrina socială creștină, Pius al XI-lea a criticat în mod sistematic comunismul, ca fiind «pervers în sine», și a indicat ca mijloace principale pentru remedierea relelor produse de aceasta reînnoirea vieții creștine, practicarea carității evanghelice, împlinirea îndatoririlor privind dreptatea la nivelul interpersonal și social în vederea binelui comun, ridicarea la nivel instituțional a cooperațiilor profesionale și inter-profesionale”³⁴.

Prin aceste idei ale comunismului Papa observă o realitate care este îndepărtată de ideal: „constatăm cu durere nu numai că dreptatea nu este suficient respectată, dar porunca iubirii rămâne neînțeleasă și nu este trăită în viața cotidiană”³⁵. Papa Pius al XI-lea subliniază faptul că dreptatea nu trebuie separată

---

²⁹ *Ibidem.*, nr. 122.

³⁰ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Doctrina socială a Bisericii*, p. 190

³¹ PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 130.

³² *Ibidem.*, nr. 22.

³³ *Ibidem.*, nr. 58.

³⁴ *Compediu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 92.

³⁵ PIUS AL XI-LEA, *Divini Redemptoris*, nr. 47; Cf. *La charité. Anthologie de documents Pontificaux contemporains: de Pie VI à Jean XXIII 1789-1963*, 101.

de caritate și îi îndeamnă pe creștinii catolici să se reîntoarcă la Evanghelie și caritatea să recapete valoare în mesajul lui Cristos; iar restaurarea societății se realizează în Cristos, în pacea lui Cristos.

Într-o societate care trebuie reconstruită pornind de la bazele ei economice: „Pius al XI-lea a simțit datoria și responsabilitatea de a promova o conștiință mai înaltă, o interpretare mai exactă și o aplicare mai urgentă a legii morale menite să reglementeze raporturile umane cu scopul de a depăși conflictul dintre clase și de a ajunge la o nouă ordine socială bazată pe dreptate și caritate”³⁶.

1.4. Enciclica *Sommi pontificatus* a Papei Pius al XII-lea

Papa Pius al XII-lea nu a promulgat nici o enciclopedie socială, însă, documentele pontificale, mesajele, alocuțiunile emise în timpul pontificatului său (nouăsprezece ani) foarte multe au fost în domeniul social. În enciclica *Sommi pontificatus* (20 octombrie 1939) care este o analiză a situației lumii întregi și a cauzelor care au provocat-o, denunță gravele erori de a disocia dreptatea de caritate:

„prima dintre aceste erori periculoase în mod larg răspândite astăzi este uitarea acestei legi de solidaritate umană și de caritate, dictată și impusă de comunitatea de la origini și de egalitatea naturii raționale a tuturor oamenilor indiferent de poporul la care aparține și care prin jertfa răscumpărătoare oferită de Isus Cristos pe altarul crucii Tatălui ceresc în favoarea omenirii păcătoase”³⁷.

În mesajul radio din 1 septembrie 1944, „*Per la civiltà cristiana*” (Pentru civilizația creștină), Papa Pius al XII-lea trasează liniile noii ordini care ar trebui să apară din cenușa războiului: ordinea bazată pe dreptate; ordine bazată pe libertatea și demnitatea persoanei; ordine bazată pe spiritul de colaborare și pe caritate; ordine consolidată și cultivată pe pace:

„Sufletul unei păci demne de acest nume, nu poate fi decât unul: o dreptate care cu o măsură imparțială să dea tuturor ceea ce i se cuvine fiecăruia și de la toți să pretindă ceea ce îi revine fiecăruia să facă, o dreptate care nu dă tot tuturor, dar tuturor le oferă dragoste și nu greșește față de nimeni, o dreptate care este fiica adevărului și mamă a sănătoasei libertăți”³⁸.

---

³⁶ Cf. E. DUMEA, „Centesimus annus” în *Dialog teologic*, nr. 2, 1998, 90.

³⁷ PIUS AL XII-LEA, *Divini Redemptoris*, nr. 47; Cf. *Tutte le encicliche dei Sommi Pontefici*, coordonator Momigliano E., Editore dall'Oglio, Milano, 1959, 1135.

³⁸ Cf. I. MĂRTINĂ, *Doctrina socială a Bisericii*, 193.

Vorbind despre garantarea proprietății private împotriva celor doi dușmani ai săi, capitalismul și dictatura de clasă afirmă: „Biserica este foarte departe să îi protejeze pe bogați împotriva celor săraci în păstrarea privilegiilor lor, care încă de la începuturile sale, Biserica a urmat programul ei de a apăra drepturile celor oprimați împotriva tiraniei celor puternici”³⁹. În perioada reconstrucției postbelice (1945-1950) există o mulțime enormă de probleme care împovărează umerii lui Pius al XII-lea: pe de o parte să reamintească învingătorilor limitele pretențiilor lor de pe urma câștigării războiului, pe de altă parte să se preocupe de reîntoarcerea prizonierilor și să ajute popoarele înfometate. Luptă împotriva persecuțiilor și asupririlor regimurilor comuniste care au pus stăpânire pe Europa Centrală și Europa de Est. Prin mesajele sale caută să îi adune pe creștinii catolici ai națiunilor rămase libere cu scopul de a se angaja în construirea unei noi ordini fără a ceda în fața lingușelilor și a presiunilor mișcărilor comuniste viclene și agresive, de asemenea un loc important îl constituie reconstruirea și apărarea familiei⁴⁰.

*Mesajele radiodifuzate de Crăciun*⁴¹ ale lui Pius al XII-lea, împreună cu alte intervenții importante în materie socială, aprofundează reflecția magisterială referitoare la o nouă ordine socială, călăuzită de morală și de drept și centrată pe dreptate și pace. În timpul pontificatului său, Pius al XII-lea a traversat anii teribili ale celui de-al Doilea Război Mondial și anii dificili ai reconstrucției. Nu a publicat enciclice sociale; cu toate acestea a manifestat încontinuu, în numeroase contexte, preocuparea sa pentru ordinea internațională zbucimată. În anii din timpul războiului și după aceea, magisteriul social al lui Pius al XII-lea a reprezentat pentru multe popoare de pe toate continentele și pentru milioane de credincioși și necredincioși glasul conștiinței universale, interpretat și proclamat în strânsă legătură cu cuvântul lui Dumnezeu. Cu autoritatea sa morală și cu prestigiul său, Pius al XII-lea a adus lumina înțelepciunii creștine la numeroși oameni de orice categorie și nivel social⁴².

---

³⁹ Cf. *Ibidem.*, pp. 194-195.

⁴⁰ Cf. E. SCABINI COLOMBO, „Famiglia e matrimonio” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004. 45.

⁴¹ Cf. *La charité. Anthologie de documents Pontificaux contemporains; de Pie VI à Jean XXIII 1789-1963*, 105-257.

⁴² Cf. E. DUMEA, „Centesimus annus” în *Dialog teologic*, 94.

„Una dintre caracteristicile intervențiilor lui Pius al XII-lea constă în accentuarea raportului dintre morală și drept. Papa insistă asupra noțiunii de drept natural, ca suflet al ordinii ce trebuie instaurată la nivel național și internațional. Un alt aspect importat al învățaturii lui Pius al XII-lea este atenția acordată categoriilor profesionale și de antreprenori, chemate în mod deosebit să se întrecă pentru realizarea binelui comun. Prin sensibilitatea și inteligența sa, cu care a înțeles semnele timpului, Pius al XII-lea se poate considera precursorul imediat al Conciliului al II-lea din Vatican și al învățaturii sociale a papilor care i-au urmat”⁴³.

1.5. Caritatea în magisterul Papei Ioan al XXIII-lea

În anul 1958, când Ioan al XXIII-lea îi urmează lui Pius al XII-lea la catedra sfântului Petru „problema socială” se schimbă încă o dată, și foarte profund. Dacă în prima fază ea s-a identificat, mai ales, cu conflictul de clasă între proletari și stăpânii capitalului, dacă în a doua fază ea s-a transformat în ciocnire deschisă între sisteme socio-economice opuse (comunismul și capitalismul), acum, în această a treia fază, „problema socială” atinge dimensiunile cantitative ale lumii⁴⁴. Este în discuție însuși echilibrul omenirii: între Nordul bogat și Sudul sărac; problema demografică a mutat axa de echilibru a lumii de la eurocentrismul de ieri la lumea a treia de mâine; țările imense în curs de dezvoltare din America Latină, din Asia și din Africa cer dezvoltare și dreptate. Dacă se vrea pacea se impune o nouă ordine mondială: economică, juridică și politică⁴⁵.

Acest proces de mondializare este în același timp cauză și efect al crizei ideologiilor. Așadar, asemenea transformări profunde nu putea să nu interpeleze și Biserica, care merge cu lumea. Și Biserica, reunită în Conciliu, a răspuns cu curaj, a actualizat magisteriul său, a început să se reînnoiască pe ea însăși⁴⁶.

Deschiderea Bisericii către tratarea marilor probleme politice, economice și sociale și transformările survenite în orice domeniu sunt reluate și amplificate de către succesorul lui Pius al XII-lea, Papa Ioan al XXIII-lea, un papă care se voia de tranziție, a fost ales de providență pentru o acțiune extraordinară de reînnoire a

---

⁴³ CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, *Compendiu de Doctrină Socială a Bisericii*, nr. 93.

⁴⁴ Cf. E. BALDUCCI, *Papa Giovanni*, Vallecchi Editore Firenze, Firenze, 1965, 34.

⁴⁵ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 47.

⁴⁶ Cf. M. BENIGNI – G. ZANCHI, *Giovanni XXIII*, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano), 2000, 424.

Bisericii. Învățătura Papei Ioan al XXIII-lea în domeniul social este îmbogățită de două enciclice *Mater et Magistra* și *Pacem în terris*⁴⁷.

1.5.1. Enciclica *Mater et Magistra*

Enciclica *Mater et Magistra* publicată în 15 iulie 1961, cu ocazia celei de a șaptezecia aniversare a enciclicei *Rerum Novarum*, tratează profunde transformări în domeniul științific, tehnic, economic, social și politic⁴⁸. Papa Ioan al XXIII-lea afirmă construcția unei lumi noi pe baza principiilor evanghelice: adevăr, dreptate și dragoste.

„Pentru rezolvarea gravelor probleme au fost elaborate diverse ideologii, dintre care multe s-au descompus și altele sunt pe cale să se descompună. Aspectul tipic cel mai sinistru al lumii moderne stă totuși în tentativa absurdă de a dori să se refacă o ordine temporară solidă și fecundă fără prezența lui Dumnezeu. Biserica, în fața acestei tentative, prezintă doctrina sa socială catolică. Este nevoie să fie răspândită, să se facă o educație în conformitate cu aceasta”⁴⁹.

„Ioan al XXIII-lea, în enciclica *Mater et magistra*, își propune să actualizeze documentele deja cunoscute și să facă un pas mai departe pentru a angaja întreaga comunitate creștină. Cuvintele cheie ale enciclicii sunt *comunitate* și *socializare*: Biserica este chemată să colaboreze cu toți oamenii pentru a construi o *comunitate* autentică: în adevăr, dreptate și iubire. Pe această cale, creșterea economică nu se va limita doar la satisfacerea necesităților oamenilor, ci va putea promova și demnitatea lor”⁵⁰.

În zilele întunecate ale Războiului Rece, enciclica *Pacem in terris* a fost un far de speranță pentru oamenii de bunăvoință. Papa Ioan al XXIII-lea declară că adevărata pace cere „deplin respect față de ordinea stabilită de Dumnezeu”⁵¹. De asemenea indică că adevărul, dreptatea, iubirea și libertatea sunt adevărații stâlpi de susținere ai unei societăți pașnice. În enciclică apare stilul ioanit de încredere în om, de simpatie și de înțelegere fraternă. Papa este atent să sublinieze legătura unității dintre oameni, bazată pe respectarea demnității persoanei și binele păcii⁵². Enciclica, după cum afirmă Papa Ioan al XXIII-lea se compune din cinci părți:

---

⁴⁷ Cf. G. CAMPANINI, *La dottrina sociale della Chiesa acquisizioni e le nuove sfide*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2007, 135.

⁴⁸ Cf. *La charité. Anthologie de documents Pontificaux contemporains; de Pie VI à Jean XXIII 1789-1963*, 281-282.

⁴⁹ IOAN AL XXIII-LEA, *Mater et magistra*, nr. 93.

⁵⁰ *Compediu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 94.

⁵¹ Cf. IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 1.

⁵² Cf. E. BALDUCCI, *Papa Giovanni*, 74-75.

„raporturile dintre oameni; raporturile dintre oameni și puterile politice; raporturile dintre comunitățile politice între ele; raporturile dintre oameni și comunitățile politice cu comunitatea mondială; normele pastorale pentru construirea adevăratei păci în lume, care este rolul catolicilor la construirea păcii”⁵³.

1.5.2. Enciclica *Pacem in terris*

Enciclica *Pacem in terris* este primul document pontifical care pune în serios problema drepturilor umane, revizuieste categoriile clasice ale doctrinei sociale a Bisericii (binele comun, subsidiaritatea, solidaritatea), îndeamnă Biserica să se întoarcă spre istorie (introduce categoria „semnele timpului”) nu doar pentru a înțelege evenimentele, ci și pe sine ca popor al lui Dumnezeu, ce străbate drumurile istoriei, pune problema păcii în interiorul Bisericii, așa cum a făcut și papa Leon al XIII-lea cu problema muncitorilor, papa Ioan Paul al II-lea cu problema vieții⁵⁴.

Problema păcii este un aspect important în timpul pontificatului papei Ioan al XXII-lea, care s-a cristalizat treptat în sufletul lui Angelo Roncalli. Printre rădăcinile angajamentului său ferm pentru pace găsim atitudinea plină de respect față de omul obișnuit, fidelitatea față de pacea evanghelică, comportamentul coerent cu motto-ul său episcopal „Obedientia et Pax” („ascultare și pace”) pe care l-a ales din anul 1925⁵⁵. Prin acceptarea misiunii de „slujitor al slujitorilor lui Dumnezeu” vorbește deseori despre pace, vorbește nu doar despre pacea interioară ci și despre pacea socială și internațională. Prin urmare, pornind de la pacea sa sufletească și de la modul său de a înțelege istoria, papa Ioan al XXIII-lea ajunge să vorbească despre pacea internațională⁵⁶.

Pe măsură ce relațiile tensionate dintre blocurile ideologice din vremea respectivă – blocul sovietic și blocul atlantic – puneau în pericol echilibrul internațional⁵⁷, ba chiar viața însăși, prin amenințarea radicală a unui conflict atomic,

---

⁵³ Cf. C.M. MARTINI, „Pace” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004. 97.

⁵⁴ Cf. W. DANCĂ, *Fascinația adevărului: de la Toma de Aquino la Anton Durcovici*, ed. Sapientia, Iași, 2005, 165.

⁵⁵ Cf. E. BALDUCCI, *Papa Giovanni*, 59.

⁵⁶ Cf. W. DANCĂ, *Fascinația adevărului: de la Toma de Aquino la Anton Durcovici*, 166.

⁵⁷ Îndată după începerea lucrărilor Conciliului (11 octombrie 1962), se declanșează o criză internațională – cea mai gravă după Al Doilea Război Mondial –, cunoscută sub numele de Criza rachetelor balistice din Cuba. Posibilitatea unei confruntări atomice între cele două mari puteri mondiale (Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii) era adevărată. În aceste momente dramatice, papa vorbește cu cei doi protagoniști ai conflictului J.F. Kennedy și N.

papa a văzut în această împrejurare marcată de teroare și speranță un semn al aspirației evanghelice la pacea adevărată, înțeleasă ca dar al lui Cristos înviat: „Pacea pe pământ, dorită cu dor de ființele umane din toate timpurile, poate fi instaurată și consolidată numai prin respectarea deplină a ordinii stabilite de către Dumnezeu”⁵⁸.

„Înainte de toate, trebuie să vorbim despre ordinea ce trebuie să domnească între oameni. O conviețuire ordonată și rodnică se bazează pe principiul că fiecare ființă umană este persoană, adică o natură înzestrată cu inteligență și voință liberă și, deci, este subiect de drepturi și de îndatorii ce izvorăsc imediat și simultan din însăși natura sa: drepturi și datorii ce sunt, așadar, universale, inviolabile, inalienabile”⁵⁹.

Drepturile analizate sunt dreptul la existență și la o viață demnă, cele referitoare la valorile morale și culturale, dreptul de a-l cinsti pe Dumnezeu în conformitate cu glasul onest al conștiinței, cel de a fi liber în alegerea stării de viață proprie, drepturile referitoare la lumea economică, dreptul de întrunire și asociere, cel de a emigra și a imigra, drepturile politice. În ceea ce privește datoriile, se vorbește despre raportul strâns dintre drepturi și îndatoriri în aceeași persoană, reciprocitatea drepturilor și datoriilor între persoane diferite, colaborarea reciprocă a persoanelor, responsabilitatea, conviețuirea în adevăr, dreptate, iubire și libertate, ordinea morală fundamentală obiectiv pe Dumnezeu cel adevărat⁶⁰. Printre semnele timpurilor sunt amintite trei fenomene caracteristice ale timpului nostru: dezvoltarea economico-socială a vieții muncitorilor, intrarea femeii în viața publică, chipul schimbat al familiei umane din punct de vedere social și politic.

„Conviețuirea ființelor umane nu poate să fie ordonată și fecundă dacă în ea nu este prezentă o autoritate care să asigure ordinea și să contribuie la actualizarea binelui comun într-un grad suficient. O asemenea autoritate, cum învață sfântul Paul, vine de la Dumnezeu”⁶¹.

Această a doua parte este dedicată raporturilor dintre ființele umane și puterile publice în interiorul fiecărei comunități politice. Se vorbește despre necesitatea

---

Hrușciiov, și le sugerează să fie precauți, moderați și să aibă răbdare. Intervenția papei a fost unul dintre factorii care au dus la sfârșitul pacific al conflictului. Tocmai în timpul crizei, papa ajunge la convingerea că pacea necesită o luare de poziție definitivă din partea Bisericii Catolice. În consecință, Ioan al XXIII-lea își propune să pătrundă în problema păcii până la rădăcinile ei și să taie nodul conflictelor, declarând ca inacceptabil orice fel de război, chiar și „războiul just” (Cf. I. MĂRTINCĂ., „40 de ani de la enciclica *Pacem in terris* a fericitului Ioan al XXIII-lea” în *Pro Memoria*, nr. 2, 2003, 104-105) .

⁵⁸ Cf. IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 1.

⁵⁹ Cf. *Ibidem.*, nr. 3.

⁶⁰ Cf. I. MĂRTINCĂ., „40 de ani de la enciclica *Pacem in terris* a fericitului Ioan al XXIII-lea” în *Pro Memoria*, 110-111.

⁶¹ Cf. IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 20.

autorității și originea divină a autorității, despre actualizarea binelui comun ca rațiune de a fi a puterilor publice și unele aspecte fundamentale ale binelui comun, despre raportul dintre rolul puterilor publice și drepturile-datoriile persoanei, despre structura armonioasă și ocrotirea eficientă a drepturilor-datoriilor persoanei, despre datoria de a promova drepturile persoanei și echilibrul dintre cele două forme de intervenție a puterilor publice, despre structura și funcționarea puterilor publice și ordinea juridică și conștiința morală, despre participarea cetățenilor la viața publică⁶². În semnele timpurilor sunt prezentate tendința de a redacta în formule scurte și clare Carta drepturilor fundamentale ale omului, tendința de a fixa în termeni juridici, în documente numite constituții, căile de formare a puterilor publice, stabilirea în termeni specifici drepturilor-datoriilor a raporturilor dintre cetățeni și puterile publice⁶³.

„Și noi afirmăm din nou ceea ce înaintașii noștri au învățat în mod constant: comunitățile politice, unele în raport cu celelalte, sunt subiecte de drepturi și de datorii; de aceea, și relațiile lor sunt normate de adevăr, dreptate, solidaritate activă, libertate. Aceeași lege morală, care legiferează raporturile dintre ființele umane individuale, legiferează și relațiile dintre respectivele comunități politice”⁶⁴.

Această secțiune vorbește despre raporturile dintre comunitățile politice, care sunt subiecte de drepturi și datorii. Raporturile dintre comunitățile politice sunt reglementate în funcție de adevăr, de dreptate. Raporturile dintre comunitățile politice sunt însuflețite de o solidaritate activă în plan economic, social, cultural, politic, sanitar, sportiv. O altă temă este echilibrul dintre populație, pământ și capitalul economic, apoi problema transfugilor politici, dezarmarea. Relațiile dintre comunitățile politice se întemeiază pe libertate, de aici, importanța comunităților politice în fază de dezvoltare economică. Semnele timpului sunt răspândirea convingerii că tensiunile dintre popoare nu trebuie rezolvate pe calea armelor, ci pe calea dialogului; frica imensă de un război în era atomică și concluzia împărtășită de

---

⁶² Cf. I. MĂRTINCĂ, „40 de ani de la enciclica *Pacem in terris* a fericitului Ioan al XXIII-lea” în *Pro Memoria*, 116-120.

⁶³ Cf. C.M. MARTINI, „Pace” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 99.

⁶⁴ Cf. IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 32.

mulți că este aproape imposibil de a gândi că, în era atomică, războiul poate fi utilizat ca instrument de dreptate⁶⁵.

„Progresele recente ale științelor și tehnicilor au consecințe adânci în ființele umane, solicitându-le să colaboreze între ele și orientându-le spre o conviețuire unitară la scară mondială. Într-adevăr, s-a intensificat circulația ideilor, a oamenilor, a lucrurilor. De aceea, au crescut enorm și s-au intensificat relațiile dintre cetățeni, familii, corpurile intermediare aparținând diferitelor comunități politice, ca și între puterile publice ale acelorași comunități. În timp ce se adâncește legătura reciprocă dintre economiile naționale – unele se altoiesc progresiv pe altele, până într-atât că fiecare devine aproape parte integrantă dintr-o unică economie mondială – și progresul social, ordinea, securitatea și pacea în interiorul fiecărei comunități politice sunt în raport vital cu progresul social, ordinea, securitatea și pacea tuturor celorlalte comunități politice”⁶⁶.

Partea a patra analizează relațiile ființelor umane și ale comunităților politice cu comunitatea mondială. De aici, rezultă teme precum dependența reciprocă dintre comunitățile politice, insuficiența organizării actuale a autorității publice în raport cu binele comun universal, relația dintre conținuturile istorice ale binelui comun și structura și funcționarea puterilor publice, instituirea puterilor publice printr-un acord comun, și nu prin forță, binele comun universal și drepturile persoanei, principiul subsidiarității⁶⁷. Ca semne ale timpurilor, sunt înființarea pe 26 iunie 1945 a Organizației Națiunilor Unite, cu scopul de a menține și a consolida pacea între popoare; Declarația drepturilor omului din 10 decembrie 1948, care recunoaște demnitatea persoanei pentru toate ființele umane, afirmă dreptul fundamental al omului de a căuta adevărul, de a actualiza binele moral și dreptatea, dreptul la o viață demnă⁶⁸.

„Din nou ne îngăduim să-i îndemnăm pe fiii noștri la împlinirea datoriei de a participa activ la viața publică și de a contribui la actualizarea binelui comun al familiei umane din propria comunitate politică”⁶⁹.

Această parte conține mai multe îndemnuri pastorale: participarea la viața publică, acordarea importanței cuvenite competenței științifice, capacității tehnice și experienței profesionale pentru buna conviețuire a oamenilor, însă acțiunile lor trebuie să fie o sinteză de elemente științifice, tehnice, profesionale și de valori

---

⁶⁵ Cf. I. MĂRTINCĂ, „40 de ani de la enciclica *Pacem in terris* a fericitului Ioan al XXIII-lea” în *Pro Memoria*, 121-125.

⁶⁶ IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 44.

⁶⁷ Cf. E. BALDUCCI, *Papa Giovanni*, p. 259.

⁶⁸ Cf. I. MĂRTINCĂ, „40 de ani de la enciclica *Pacem in terris* a fericitului Ioan al XXIII-lea” în *Pro Memoria*, 126-128.

⁶⁹ IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 51.

spirituale; refacerea unității în cei credincioși între credința religioasă și activitatea cu specific moral; dezvoltarea integrală a ființelor umane în formare; angajarea constantă de a traduce în realitate principiile de doctrină socială a Bisericii; raporturile dintre catolici și necatolici în sectorul economico-social-politic; a nu se uita că legea fundamentală a vieții este trecerea treptată dintr-un stadiu într-altul, iar schimbarea bună se face din interior, și nu din exterior; misiunea imensă încredințată tuturor oamenilor de a reface relațiile conviețuirii umane la nivel particular și universal în adevăr, dreptate, iubire, libertate⁷⁰.

„Tuturor oamenilor de bună voință le revine datoria imensă: de a reface raporturile conviețuirii în adevăr, dreptate, iubire, libertate. ... Misiunea nobilă este aceea de a realiza adevărata pace în ordinea stabilită de Dumnezeu”⁷¹. „Dar pacea rămâne doar un zăngănit de cuvinte, dacă nu se bazează pe acea ordine, fondată pe adevăr, construită conform dreptății, însuflețită și integrată de iubire”⁷². Ioan al XXIII-lea îi îndeamnă pe toți cei ce doresc din toată inima să „depășească barierele ce-i despart, să strângă legăturile iubirii reciproce, să folosească înțelegerea față de aproapele și să-i ierte pe cei ce le-au greșit”⁷³. Învățătura profetică a papei este încrederea în providență, încrederea în Dumnezeu milostiv și îndurător, care ne îndeamnă la sentimente frățești față de semenii noștri. Pornind de la aceste sentimente, se poate construi pacea pe pământ⁷⁴. Pacea este posibilă dacă se leagă nu de structuri, ci de persoane; așadar, pacea internațională nu se bazează pe fragilitatea consensurilor și armistițiilor umane, ci pe darul păcii interioare. De fapt, cultura păcii este rodul unor gesturi concrete de pace din viața acelor persoane care nutresc sentimente și atitudini de pace și pe care Evanghelia îi numește „fericiți” – „Fericiți făcătorii de pace!” (Mt 5,9)⁷⁵.

„Cu enciclica *Pacem in terris*, Ioan al XXIII-lea scoate în evidență tema păcii într-o epocă marcată de proliferarea nucleară. *Pacem in terris* conține, pe lângă aceasta o primă reflecție aprofundată a Bisericii cu privire la drepturi; este enciclica păcii și a demnității umane. Ea

---

⁷⁰ Cf. I. MĂRTINCĂ, „40 de ani de la enciclica *Pacem in terris* a fericitului Ioan al XXIII-lea” în *Pro Memoria*, 129-131.

⁷¹ IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 57.

⁷² *Ibidem*, nr. 58.

⁷³ Cf. IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 60.

⁷⁴ Cf. C. M. MARTINI, „Pace” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 100.

⁷⁵ Cf. W. DANCĂ, *Fascinația adevărului: de la Toma de Aquino la Anton Durcovici*, 175.

continuă și completează discursul din *Mater et magistra* și, urmând direcția indicată de Leon al XIII-lea, subliniază importanța colaborării tuturor: este pentru prima dată când un document al Bisericii este adresat «tuturor oamenilor de bună voință», care sunt chemați la o «mare îndatorire: misiunea de a înnoda din nou legăturile conviețuirii în adevăr, în dreptate, în iubire, în libertate». Enciclica *Pacem in terris* se preocupă și de puterile publice ale comunității mondiale, chemate să «trateze și să rezolve problemele de natură economică, socială, politică, culturală, pe care le ridică binele comun univera». La cea de-a X-a aniversare a enciclicei *Pacem in terris*, Cardinalul Maurice Roy, Președintele Consiliului Pontifical pentru Dreptate și Pace, i-a trimis lui Paul al VI-lea o scrisoare ce conținea un document cu o serie de reflecții privind capacitatea recentei enciclice de a lumina noi probleme legate de promovarea păcii”⁷⁶.

---

⁷⁶ *Compediu de Doctrină Socială a Bisericii, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 95.*

Cap. 2. CARITATEA ÎN LUMINA CONCILIULUI VATICAN II

2.1. Caritatea în folosul tuturor oamenilor

Începând cu Conciliul Vatican II discursul Bisericii devine mai insistent. Accentuând de mai multe ori că economiile și politicile se mondializează și că distanțele dintre oameni sunt înlăturate, în consecință activitățile și operele de caritate

„trebuie să îmbrățișeze pe toți oamenii și toate necesitățile. Oriunde există oameni care sunt lipsiți de mâncare și băutură, de îmbrăcăminte, de locuință, de medicamente, de loc de muncă, de învățatură, de mijloacele necesare pentru a duce o viață cu adevărat omenească, sunt chinuți de nenorociri și boli, suferă în exil sau în închisori, acolo caritatea creștină trebuie să-i caute și să-i îngrijească, să-i mângâie cu grijă mărinimoasă și să-i aline dându-le ajutor”⁷⁷.

Conciliul, un nou timp al Rusaliilor, arată rolul absolut jucat de Duhul Sfânt în istoria mântuirii, deoarece misiunea Bisericii este să-i conducă pe oameni la Cristos. „Așadar, sub lumina lui Cristos, Chipul nevăzutului Dumnezeu, Întâiul-născut din toată făptura, Conciliul își propune să se adreseze tuturor pentru a desluși misterul omului și a colabora la găsirea unei soluții pentru principalele probleme ale timpului nostru”⁷⁸. „Conciliul își propune în primul rând să evalueze în această lumină valorile cele mai prețuite astăzi și să le refere la izvorul lor divin”⁷⁹.

Biserica încearcă să răspundă la întrebările: „ce gândește Biserica despre om? Ce s-ar putea recomanda pentru edificarea societății de astăzi? Care este semnificația ultimă a activității umane în univers? La aceste întrebări se așteaptă un răspuns”⁸⁰. „Dumnezeu, care poartă tuturor o grijă părintească, a voit ca toți oamenii să formeze o singură familie și să se poarte frățește între ei”⁸¹. Părinții conciliari încearcă să răspundă la provocările lumii, la redarea demnității omului când ateismul neagă această demnitate și să propună edificarea unei societăți umane în lumina

---

⁷⁷ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Apostolicam Actuositatem*, nr. 8.

⁷⁸ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 10.

⁷⁹ *Ibidem.*, nr. 10.

⁸⁰ *Idem.*

⁸¹ *Ibidem.*, nr. 23.

Revelației⁸², mântuirea persoanei umane și refacerea societății umane⁸³. Biserica, între timp își schimbă atitudinea și trece de la ciocnirea violentă la confruntarea dialectică, grație progreselor făcute de reînnoirea conciliară; deci, magisterul alege calea dialogului dintre Biserică și lumea contemporană. Ioan al XXIII-lea a deschis drumul; Paul al VI-lea a dedicat dialogului prima enciclopică a pontificatului *Ecclesiam suam* (1964); Conciliul a ratificat în mod solemn această alegere în *Gaudium et spes* (1965). Biserica „nu poate oferi o dovadă mai grăitoare a solidarității, a respectului și a iubirii sale față de întreaga familie a oamenilor, în care este înserată, decât instituind cu ea un dialog”⁸⁴. „În ce ne privește, dorința de a stabili un astfel de dialog, inspirat numai de dragostea de adevăr .... nu exclude pe nimeni: nici pe aceia care cultivă înalte valori umane fără a-l cunoaște încă pe Autorul lor, nici pe aceia care se opun Bisericii și o prigonesc în diferite feluri”⁸⁵.

„Ceea ce sfântul Conciliu propune izvorăște din tezaurul învățaturii Bisericii și are drept scop să-i ajute pe toți oamenii vremurilor noastre, pe aceia care cred în Dumnezeu ca și pe aceia care nu Îl recunosc în mod explicit, ca, înțelegându-și mai clar și mai integral chemarea, să construiască o lume mai conformă cu eminenta demnitate a omului, să tindă spre o fraternitate universală cu rădăcini mai adânci și, îndemnați de iubire, să răspundă printr-un efort generos și comun la apelurile cele mai presante ale epocii”⁸⁶.

Lumea pe care o are în vedere Conciliul este întreaga familie umană, cu toate realitățile în care trăiește,

„lumea, teatrul istoriei neamului omenesc, marcată de efortul, de înfrângerile și de victoriile acestuia; lumea, care conform credinței creștinilor, este creată și păstrată de iubirea Creatorului, și care a căzut în robia păcatului, dar a fost eliberată de Cristos răstignit și înviat care a frânt puterea celui rău, pentru a fi transformată după planul lui Dumnezeu și a ajunge la desăvârșire”⁸⁷.

În fața evoluției lumii și a profundelor întrebări pe care continuă să le pună oamenii astăzi ca și ieri, Biserica prezintă răspunsul său în credința pe care a primit-o de la Învățătorul ei care este „cheia, centrul și scopul întregii istorii umane”⁸⁸. Dar, „Biserica afirmă că mai adânc de toate schimbările există multe lucruri care nu se

---

⁸² CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 23.

⁸³ *Ibidem.*, nr. 3.

⁸⁴ *Idem.*

⁸⁵ *Ibidem.*, nr. 92.

⁸⁶ *Ibidem.*, nr. 9.

⁸⁷ *Ibidem.*, nr. 2.

⁸⁸ *Ibidem.*, nr. 10.

schimbă și care își au temeiul ultim în Cristos, care este același, ieri, astăzi și în veac”⁸⁹.

„Constituția *Gaudium et spes* prezintă imaginea unei Biserici care se simte «intim solidară cu neamul omenesc și cu istoria lui», care împreună cu întreaga omenire este pe cale și este supusă aceluiși destin ca și lumea, dar, în același timp, este «fermentul sau sufletul societății omenști, chemate să se reînnoiască în Cristos și să se transforme în familia lui Dumnezeu»”⁹⁰.

2.2. Despre „Civilizația iubirii”

Suveranii Pontifi Paul al VI-lea și Ioan Paul al II-lea amândoi vorbesc de „civilizația iubirii”⁹¹, cuvântul caritate dobândește mai multe semnificații. În plină epocă de confruntări și război rece între cele două blocuri est și vest chemarea la iubire este mai accentuată ca niciodată”⁹². În fața influenței comunismului și a liberalismului mai puțin preocupat de cei săraci discursul pontifical referitor la caritate s-a modificat profund⁹³.

Reformulat pe baze noi într-o lume politică în plină agitație discursul capătă accente și nuanțe din ce în ce mai urgente în materie de probleme sociale. În intervenția Bisericii a existat mereu o modificare succesivă a ceea ce Papa Ioan Paul al II-lea numește principiul solidarității, principiu înțeles ca unul dintre principiile fundamentale ale concepției creștine despre organizarea politică și socială. Acest principiu care „se numește astăzi principiul solidarității, apare ca unul dintre principiile fundamentale ale concepției creștine privind organizarea socială și politică”⁹⁴. El a fost enunțat în mai multe rânduri de Leon al XIII-lea sub numele de „prietenie”, pe care îl găsim deja în filosofia greacă; Pius al XI-lea l-a desemnat prin termenul nu mai puțin semnificativ de „caritate socială”, în timp ce Paul al VI-lea,

---

⁸⁹ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 10.

⁹⁰ *Compendiu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 96.

⁹¹ Cf. G. COLOMBO, „Carità” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, p. 29. (Paul al VI-lea a folosit pentru prima oară expresia civilizația iubirii în „Predică de închiderea Anului Sfânt 1975”).

⁹² PAUL AL VI-LEA, *Ecclesia suam*, nr. 32.

⁹³ Ioan Paul al II-lea afirmă importanța enciclicei *Populorum Progressio* care arată adevărata dramă a istoriei: progresul este pentru mulți iar mizeria este a celor mulți, iar „dezvoltarea este noul nume della pace”, nr. 47. Cf. IOAN PAUL AL II-LEA, „Alla solenne cerimonia di commemorazione del XX anniversario della «Populorum Progressio» promulgata da Paolo VI” în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. X, 1, gennaio-aprilie, 1987, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1988, 669-677.

⁹⁴ Cf. E. MONTI, „Solidarietà” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 77.

lărgind conceptul în funcție de dimensiunile moderne ale problemei sociale, vorbea despre „civilizația iubirii”⁹⁵.

2.3. Caritatea în discursul social

Avem trei aspecte unde caritatea se află implicată în mod succesiv în discursul social. Papa Ioan Paul al II-lea a subliniat remarcabil „continuitatea în Biserică a ceea ce se numește «*opțiunea preferențială pentru cei săraci*»⁹⁶ – opțiunea sau iubirea preferențială pentru cei săraci este:

„o opțiune sau formă specială de înțâietate în exercitarea iubirii creștine, pentru care dă mărturie întreaga Tradiție a Bisericii. Ea se referă la viața fiecărui creștin în calitatea sa de imitator al vieții lui Cristos, dar se aplică în egală măsură îndatoririlor noastre sociale și, de aici, și stilului nostru de viață, deciziilor pe care le avem de luat în mod corespunzător cu privire la proprietate și la utilizarea bunurilor”⁹⁷.

Această continuitate este puternic adaptată atunci când trece prin chemare la angajamentul social al creștinilor și face parte din tradiția ei constantă.

„Iubirea Bisericii pentru cei săraci, care e determinantă și face parte din tradiția ei statornică, o îndeamnă să se îndrepte spre lumea în care, în ciuda progresului tehnic și economic, sărăcia amenință să capete proporții gigantice. În țările occidentale există sărăcia multiformă a grupurilor marginalizate, a bătrânilor și bolnavilor, a victimelor civilizației de consum și, mai mult, a atâtor refugiați și imigranți; în țările în curs de dezvoltare se profilează la orizont crize care vor fi dramatice dacă nu se iau la timp măsuri coordonate la nivel internațional”⁹⁸

„Pentru Biserică, mesajul social al Evangheliei nu trebuie să fie considerat o teorie, ci în primul rând un temei și o motivație de acțiune. Stimulați de acest mesaj, unii dintre primii creștini își împărțeau avutul la săraci, arătând că, în ciuda diferențelor de proveniență socială, o conviețuire armonioasă și solidară este posibilă. Prin puterea Evangheliei, de-a lungul veacurilor, bărbați și femei de toate condițiile, s-au angajat în favoarea celor nevoiași și marginalizați, convinși fiind că spusele lui Cristos: «Ori de câte ori veți face

---

⁹⁵ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 10.

⁹⁶ Ioan Paul al II-lea afirmă: „această opțiune care este astăzi subliniată cu insistență de către Episcopatele din America Latină, am confirmat-o de mai multe ori după exemplul neuitatului meu predecesor Papa Paul al VI-lea. Sesizez în mod voluntar cu această ocazie pentru relua că angajamentul față de cei săraci constituie o motivație dominantă a acțiunii mele pastorale. Grija constantă care însoțește slujirea mea zilnică a poporului lui Dumnezeu. Am făcut și îmi asum această opțiune, mă identific cu ea. Simt că nu poate fi altfel pentru că este mesajul veșnic la Evangheliei. Astfel a făcut Cristos, astfel au făcut apostoli, astfel a făcut Biserica de-a lungul veacurilor. În fața formelor actuale de exploatare a săracilor Biserica nu poate să tacă ... da, Biserica își asumă opțiunea preferențială pentru săraci. IOAN-PAUL AL II-LEA, „All’Assemblea Plenaria di «Cor Unum»” în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. X, 3, luglio-dicembre, 1987, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1988, 1173.

⁹⁷ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Sollicitudo rei socialis*, nr. 42.

⁹⁸ *Ibidem.*, nr. 57.

acestea unuia dintre frații mei mai mici, mie îmi faceți» (*Mt* 25,40) nu trebuie să rămână o dorință pioasă, ci să devină o angajare concretă a vieții⁹⁹.

Opțiunea preferențială pentru cei săraci se inspiră din „Evanghelia Fericirilor (cf. *Lc* 6,20-22) din sărăcia lui Isus (cf. *Mt* 8,20) și atenția lui Isus față de săraci (*Mc* 12,41-44). Iubirea săracilor este chiar unul din motivele îndatorii de a munci, pentru a putea face binele, ajutând pe cei lipsiți (*Ef* 4,28)”¹⁰⁰. Ea nu se extinde numai la sărăcia materială dar și la numeroasele forme de sărăcie culturală și religioasă¹⁰¹. Iubirea față de săraci este incompatibilă cu iubirea dezordonată față de bogății sau cu folosirea lor egoistă¹⁰².

„Ei, voi, bogaților! Plângeți și văitați-vă de necazurile ce vin peste voi! Avuția voastră a putrezit și veșmintele voastre le-au mâncat moliile. Aurul și argintul vostru au ruginit și rugina lor va fi mărturie împotriva voastră și vă va mistui trupul. Foc v-ați adunat pentru zilele de apoi. Iată, plata lucrătorilor care v-au secerat țarinile și acare a fost oprită de voi strigă și strigătele secerătorilor au ajuns la urechile Domnului oștirilor. V-ați lăfăit în huzur pe pământ, v-ați hrănit inimile în ziua măcelului; l-ați osândit și l-ați ucis pe cei drept și el nu vi se împotrivesc” (*Iac* 5,1-6).

În discursul Bisericii problema carității rămâne legată de chestiunea limbajului folosit „Biserica săracă” și Biserica săracilor” și „lupta bisericii împotriva sărăciei în numele carității”¹⁰³. Trebuie de asemenea să reținem ceea ce Catehismul afirmă despre caritate: „Iubirea este virtutea teologală prin care îi iubim pe Dumnezeu mai presus de toate, pentru El însuși, și pe aproapele nostru, ca pe noi înșine, din iubire față de Dumnezeu”¹⁰⁴. Fiind o virtute al cărui obiect este Dumnezeu care „îi binecuvântează pe care vin în ajutorul săracilor și-i osândește pe cei cărora nu le pasă de ei: „Cui îți cere dă-i și cui vrea să împrumute de la tine nu-i întoarce spatele” (*Mt* 5,42). „În dar ați primit, în dar să dați” (*Mt* 10,8). Isus Cristos îi recunoaște pe aleșii săi după ceea ce vor fi făcut pentru săraci”¹⁰⁵. Pentru acest motiv „practicarea tuturor virtuților este însuflețită și inspirată de iubire. Aceasta este «legătura

---

⁹⁹ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 57.

¹⁰⁰ *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 2444.

¹⁰¹ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 57.

¹⁰² *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 2445.

¹⁰³ Cf. V. CESAREO, „Ordine sociale” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 469.

¹⁰⁴ *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 1822.

¹⁰⁵ *Ibidem.*, nr. 2443.

desăvârșirii” (*Col 3,14*); ea este forma virtuților; le leagă și le orânduiește între ele: ea este izvorul și ținta practicării lor creștine. Dragostea garantează și purifică în noi capacitatea umană de a iubi; o ridică la perfecțiunea supranaturală a iubirii divine”¹⁰⁶. Creștinul însuflețit de iubire primește „libertatea spirituală a fiilor lui Dumnezeu. El nu mai stă în fața lui Dumnezeu ca un sclav, stăpânit de frica servilă, nici ca un mercenar în căutarea plății, ci ca un fiu care răspunde la iubire „Celui care ne-a iubit mai întâi” (*IIn 4,19*)¹⁰⁷.

Fidel învățaturii Bisericii, Conciliul a proclamat solemn în constituția pastorală despre Biserică, destinația universală a bunurilor pământești. Conciliul a invitat de asemenea pe toți oamenii de bunăvoință la practicarea carității și dreptății¹⁰⁸. Învățătura conciliară referitoare la problema solidarității a fost preluată, transmisă și în mod constant aprofundată de către alte documente pontificale postconciliare, mai ales de Papa Paul al VI-lea¹⁰⁹ și Papa Ioan Paul al II-lea.

Conciliul al II-lea din Vatican, cere ca „ordinea socială și progresul ei trebuie să aibă în vedere întotdeauna binele persoanelor, de vreme ce ordinea lucrurilor trebuie să fie subordonată ordinii persoanelor și nu invers ... Această ordine trebuie să se dezvolte neîncetat, să fie întemeiată pe adevăr, clădită în dreptate, însuflețită de iubire; ea trebuie să-și găsească un echilibru tot mai uman, în libertate”¹¹⁰. În viața socială omul, singura făptură de pe pământ pe care Dumnezeu a voit-o pentru El, nu trăiește egoist și individual, dar trebuie „să-l considere pe «un alt el însuși», ținând seama în primul rând de viața lui și de mijloacele necesare pentru a o trăi cu demnitate, pentru a nu fi asemenea bogatului căruia nu i-a păsat de Lazăr cel sărac”¹¹¹. Papa Ioan Paul al II-lea insistă ca „în învățătura socială a Bisericii, solidaritatea nu este separată de caritate; ar fi chiar greșit de a le situa în ordine

---

¹⁰⁶ *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 1872.

¹⁰⁷ *Cf. Ibidem.*, nr. 1828.

¹⁰⁸ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 69: „oamenii sunt obligați să-i ajute pe săraci: hrănește-l pe cel care moare de foame, căci dacă nu l-ai hrănit l-ai ucis”.

¹⁰⁹ Enciclica *Populorum progressio*: „solidaritatea universală care este un fapt benefic pentru noi de asemenea o datorie” (nr. 17; *Cf.* 44, 49, 64, 65).

¹¹⁰ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 26.

¹¹¹ *Ibidem.*, nr. 27.

diferite”¹¹². Practicarea virtuții solidarității este un remediu social împotriva individualismului¹¹³. Pentru Papa Ioan Paul al II-lea caritatea trebuie să meargă mult mai departe decât o simplă asistență¹¹⁴.

Trebuie de asemenea subliniat importanța pe care papa Ioan Paul al II-lea o dă fenomenului de voluntariat care se practică de către organizațiile : Caritas diecezan, național sau internațional, *Cor unum*¹¹⁵.

„Peste tot unde ele sunt dezvoltate - și este sensul carității -, acțiunile de ajutor, de asistență trebuie să fie inspirate din spiritul de slujire și dăruire gratuită în beneficul tuturor persoanelor fără discriminare sau prozelitism, și care ar lăsa să se imagineze că ar avea scopuri politice sau economice”¹¹⁶.

2.4. Caritatea, cea mai mare „poruncă socială”

Într-un discurs adresat Adunării plenare a Consiliului «Cor Unum», Papa Ioan Paul al II-lea spunea: „Prin mărturia carității fraterne, ucenicii lui Cristos contribuie la dreptatea, pacea și dezvoltarea popoarelor. Caritatea reprezintă cea mai mare poruncă socială. Ea respectă pe celălalt și drepturile sale. Ea cere practicarea dreptății și singură o face capabilă. Ea inspiră o viață de dăruire de sine”¹¹⁷.

Dorința de a face să domnească dreptatea și pacea în lume presupune preocuparea de a împărtăși resursele. Caritatea contribuie la aceasta, căci ea creează legăturile de respect reciproc și de prietenie între persoane și popoare. Ea provoacă

---

¹¹² IOAN-PAUL AL II-LEA, „Ai partecipanti alla XIV assemblea generale della «*Caritatis internationalis*»” (28 maggio 1991) în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XIV, 1, 1991 (gennaio-giugno), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1993, 1348-1352.

¹¹³ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 49.

¹¹⁴ Cf. IOAN-PAUL AL II-LEA, „Lettera al Presidente di «Secours Catholique», Michel Benoist, nel 50° anniversario dell'Istituzione” (2 luglio 1996) în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XIX, 2, 1996, 10-13.

¹¹⁵ Într-un discurs adresat Adunării Generale a Caritasului Internațional din 26 mai 1985 papa Ioan Paul al II-lea vorbea despre reabilitarea virtuții carității: «Astăzi cuvintele solidaritate, ajutor în vederea dezvoltării, demnitate și dreptul persoanelor și popoarelor, de dreptate, sunt familiare contemporanilor noștri, și trebuie să ne bucurăm. Dar ceea ce este important este respectul și întraajutorarea, este modul de a le practica și ce inspira aceste atitudini. Pentru voi membri ai Caritasului este important nu numai de a organiza bine ajutorarea, dar de a pune în lumină motivațiile creștine ale carității, și de a le practica, pe scurt de a reabilita virtutea carității care se inspiră din iubirea lui Dumnezeu, care face să se vadă în aproapele imaginea lui Dumnezeu și a lui Cristos însuși, și angajează de a-i trata cu respect libertatea, demnitatea (Cf. CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Apostolicam Actuositatem*, nr. 8). A reabilita caritatea! Este misiunea principală care a fost încredințată Consiliului Pontifical «*Cor Unum*»». Cf. IOAN PAUL AL II-LEA, „Ai partecipanti alla XIII Assemblea Generale della «Caritas Internationalis» în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. X, 2, 1987 (maggio-giugno), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998, 1849.

¹¹⁶ IOAN-PAUL AL II-LEA, „Ai partecipanti al Convegno di studio promosso dalla Fondazione «Centesimus Anuus» sul tema: «Globalizzazione e solidarietà» în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XXI, 1, 1998 (gennaio-giugno), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000, 873.

¹¹⁷ *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 1889.

la generozitate reciprocă și prietenie între persoane și popoare¹¹⁸. Ea provoacă la generozitatea oamenilor care devin conștienții de necesitatea unei solidarității internaționale¹¹⁹. Trebuie amintit că nu se poate realiza fără o slujire adevărată a carității care implică nu numai a ști să împarți ce prisosește, dar și de a accepta de a da din ceea ce este necesar. Caritatea merge dincolo de dreptate¹²⁰, căci ea este o invitație de a trece de la ordinea simplă a echității la ordinea iubirii și dăruirii de sine, pentru ca legăturile dintre persoane să fie fondate pe respectul față de celălalt și pe recunoașterea fraternității, care constituie fundamentul esențial al vieții în societate¹²¹.

În scrisoarea sa cu ocazia centenarului primei enciclice sociale, papa Ioan Paul al II-lea exprimă ceea ce este caritatea în opoziție cu o atitudine de autosuficiență:

„Va trebui mai ales să se abandoneze mentalitatea care îi consideră pe săraci - persoane și popoare - ca pe o povară, ca pe niște nepoftiți supărători care pretind să consume ce au produs alții. Cei săraci revendică dreptul de a avea și ei parte la bunurile materiale și de a-și utiliza cu folos capacitatea de muncă, pentru a crea o lume mai dreaptă și mai prosperă pentru toți. Progresul celor săraci este o mare ocazie pentru creșterea morală, culturală și chiar economică a întregii omeniri”¹²².

2.5. Caritatea în Enciclica *Deus caritas est*

Enciclica papei Benedict al XVI-lea *Deus caritas est*, tratează despre iubirea creștină și sintetizează centrul vieții creștine. În această lume pe care o cunoaștem foarte bine, inclusiv cu partea ei în care foarte mulți îl neglijează total pe Dumnezeu, mesajul Sfântului Părinte, *Dumnezeu este iubire* este foarte actual și cu foarte multe aplicații practice. Dacă în prima parte a documentului dezvăluie reflexia teologico-filozofică despre iubire în multitudinea dimensiunilor sale, a doua parte abordează

---

¹¹⁸ IOAN-PAUL AL II-LEA, „Ai partecipanti alla Plenaria del Pontificio Consiglio «Cor Unum»” în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XX, 1, 1997, 717.

¹¹⁹ Cf. V. CESAREO, „Ordine sociale” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 472.

¹²⁰ Dreptatea și iubirea sunt inseparabile : iubirea cere înainte de toate dreptatea, iar dreptatea la rândul ei nu își atinge plinătatea sa decât în iubire. Problematika dreptății și a iubirii a fost reluat de papa Ioan Paul al II-lea în enciclica *Dives in misericordia* publicată în anul 1980.

¹²¹ IOAN-PAUL AL II-LEA, „Ai partecipanti alla Plenaria del Pontificio Consiglio «Cor Unum»” în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XVIII, 2, 1995 (luglio-dicembre), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998, 962-965.

¹²² IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 28.

direct punerea în practică a poruncii iubirii față de aproapele. Din acest motiv *Deus caritas est* contribuie la îmbunătățirea studiului nostru în mod radical.

2.5.1. Legătura inseparabilă dintre iubirea lui Dumnezeu și iubirea aproapelui

Prin Isus, iubirea întrupată a lui Dumnezeu, *eros-agape* ajunge la forma sa cea mai radicală. În moartea pe cruce, Isus, dăruindu-se pentru a-l ridica și mântui pe om, exprimă iubirea în forma cea mai sublimă. Acestui act de jertfă, Isus i-a asigurat o prezență continuă prin intermediul instituirii Euharistiei, în care sub speciile pâinii și vinului se dăruiește pe sine însuși ca “mana cea nouă” care ne unește cu el. Participând la jertfa euharistică, și noi suntem implicați în dinamica dăruirii sale. Ne unim cu el și în același timp ne unim cu toți ceilalți cărora el li se dăruiește. În acest mod noi devenim toți „un singur trup”.

Mai mult, iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele sunt cu adevărat contopite împreună. Datorită acestei întâlniri cu *agape* a lui Dumnezeu, dubla poruncă nu mai este numai exigență: iubirea poate să fie "poruncită" pentru că mai înainte este dăruită:

“Acum iubirea devine grija față de altul și pentru altul. Nu se mai caută pe sine însăși – scufundarea în beția fericirii – dimpotrivă, caută binele ființei iubite; devine renunțare, este gata de sacrificiu, chiar îl caută”¹²³.

Isus Cristos nu numai că ne-a oferit iubirea, ci a trăit-o cel dintâi și insistă în atâtea moduri la inima noastră pentru a trezi iubirea noastră de răspuns.

Iubirea profundă împărtășită de Cristos nu este doar un sentiment, ei aparțin și voința și inteligența. Prin lucrarea sa, Dumnezeu se adresează inteligenței noastre, voinței noastre și sentimentului nostru în așa fel încât putem să învățăm să-l iubim din toată inima, din toate puterile și din tot sufletul. În felul acesta, iubirea nu o găsim deja frumoasă și pregătită, ci crește; pentru a spune așa, noi putem să o învățăm lent în așa fel încât tot mai mult ea să îmbrățișeze toate forțele noastre și să ne deschidă drumul pentru o viață corectă.

---

¹²³ BENEDICT AL XVI-LEA, *Deus caritas est*, nr. 6.

“Istoria iubirii dintre Dumnezeu și om constă tocmai în faptul că această comuniune de voință crește în comuniunea de gândire și de sentiment și, astfel, voința noastră și voința lui Dumnezeu coincid mereu mai mult: voința lui Dumnezeu nu mai este pentru mine o voință străină, pe care poruncile mi-o impun din afară, ci ea este propria mea voință, în baza experienței că, de fapt, Dumnezeu este mai interior mie însumi decât îmi sunt eu mie însumi”¹²⁴.

Cristos rămâne mereu un prieten plin de iubire. Atunci când noi spunem că suntem prieteni ai lui Cristos, se vede tot mai clar, că el ne-a iubit și ne iubește, chiar dacă adesea noi ne îndepărtăm privirea de la el și trăim urmând alte drumuri. Însă dacă prietenia sa va deveni, puțin câte puțin, importantă și decisivă pentru noi, atunci vom începe să-i iubim pe cei pe care el îi iubește și care au nevoie de ajutorul nostru. El vrea ca noi să devenim prieteni ai prietenilor săi și putem face acest lucru dacă în interior suntem aproape de el.

“Atunci învăț să privesc cealaltă persoană nu doar cu ochii și sentimentele mele, ci în perspectiva lui Isus Cristos. Prietenul său este prietenul meu. Dincolo de aparența exterioară a celuilalt, se ivește așteptarea sa interioară pentru un gest de iubire, pentru un gest de atenție, pe care i-l acord nu doar prin intermediul organizațiilor create în acest scop, acceptându-l probabil ca pe o necesitate politică. Eu văd cu ochii lui Cristos și pot să dăruiesc celuilalt mult mai mult decât lucrurile exterioare care îi sunt necesare: pot să-i dăruiesc privirea dragostei de care are nevoie”¹²⁵.

În enciclică găsim răbdarea de a-l descoperi tot mai mult pe celălalt în profunzime, în totalitatea de trup și suflet, în așa fel încât, în cele din urmă, fericirea celuilalt devine mai importantă decât fericirea mea.

2.5.2. Caritatea ca datorie a Bisericii

Iubirea față de aproapele care își are rădăcinile în iubirea lui Dumnezeu este o datorie și pentru întreaga comunitate a Bisericii, care în activitatea sa caritativă trebuie să oglindească iubirea Sfintei Treimi. Conștiința acestei datorii a avut relevanță constitutivă în Biserică încă de la începuturile sale¹²⁶ și foarte repede s-a manifestat și necesitatea unei

---

¹²⁴ BENEDICT AL XVI-LEA, *Deus caritas est*, nr. 17.

¹²⁵ *Ibidem*, nr. 18.

¹²⁶ Cf. *Fap* 2,44-45.

anumite organizări ca bază pentru o îndeplinire mai eficace a ei. Astfel, în structura fundamentală a Bisericii a ieșit în evidență “diaconia” ca slujire a iubirii față de aproapele exercitată în mod comunitar și în mod ordonat - o slujire concretă, dar în același timp și spirituală¹²⁷.

“Iubirea aproapelui, înrădăcinată în iubirea lui Dumnezeu, este înainte de toate o datorie pentru fiecare credincios, dar este și datorie pentru întreaga comunitate eclezială, și aceasta la toate nivelurile sale: de la comunitatea locală a Bisericii particulare până la Biserica Universală în ansamblul său. Și Biserica, în calitate de comunitate, trebuie să practice iubirea”¹²⁸

În Biserica Catolică și în alte comunități ecleziale au apărut noi forme de activitate caritativă. Între toate aceste „instanțe” este de dorit să se stabilească o colaborare rodnică. Desigur, este important ca activitatea caritativă a Bisericii să nu piardă propria identitate dizolvându-se în organizarea comună de asistență și devenind o simplă variantă a ei, ci să mențină toată splendoarea esenței carității creștine și ecleziale.

“Caritatea nu este pentru Biserică un fel de activitate de asistență socială care ar putea fi lăsată în seama altora, ci ține de natura sa, este o expresie a înseși esenței sale, la care nu se poate renunța”¹²⁹.

Pentru a înțelege că iubirea ține de natura Bisericii, trebuie subliniat faptul că activitatea caritativă creștină, în afară de competența profesională, trebuie să se bazeze pe experiența unei întâlniri personale cu Cristos, a cărui iubire a atins inima credinciosului trezind în el iubirea față de aproapele.

“Desigur, credința are natura sa specifică de întâlnire cu Dumnezeu cel viu – întâlnire care ne deschide orizonturi noi mult dincolo de domeniul propriu al rațiunii. Dar, în același timp, ea este o forță purificatoare pentru rațiunea însăși. Pornind de la perspectiva lui Dumnezeu, o eliberează de orbirile sale și, de aceea, o ajută să fie ea însăși mai bună. Credința sprijină rațiunea să-și împlinească mai bine datoria sa și să vadă mai bine ceea ce îi este specific. Aici se situează doctrina socială catolică: ea nu vrea să confere Bisericii o putere asupra statului”¹³⁰.

---

¹²⁷ Cf. *Fap* 6,1-6.

¹²⁸ BENEDICT AL XVI-LEA, *Deus caritas est*, nr. 20.

¹²⁹ *Ibidem.*, nr. 25.

¹³⁰ *Ibidem.*, nr. 28.

Apoi, activitatea caritativă creștină trebuie să fie independentă de partide și ideologii. Programul creștinului - programul samariteanului milostiv, programul lui Isus - este *o inimă care vede*. Această inimă vede unde este nevoie de iubire și acționează în mod corespunzător.

“Biserica este familia lui Dumnezeu în lume. În această familie, nimeni nu trebuie să sufere din cauza lipsei celor necesare. Dar, în același timp, *caritas-agape* depășește frontierele Bisericii; parabola bunului samaritean rămâne criteriul de evaluare, impune universalitatea iubirii ce se îndreaptă spre acela care este în nevoi, întâlnit "din întâmplare" (cf. *Lc 10,31*), oricare ar fi el”¹³¹.

În afară de aceasta, activitatea caritativă creștină nu trebuie să fie un mijloc în funcție de ceea ce este indicat astăzi ca prozelitism. Iubirea este gratuită; nu este exercitată pentru a atinge alte scopuri. Însă aceasta nu înseamnă că acțiunea caritativă trebuie, pentru a spune așa, să-l lase deoparte pe Dumnezeu și pe Cristos. Creștinul știe când este timpul de a vorbi despre Dumnezeu și când este bine de a tăcea despre el și a lăsa să vorbească numai iubirea¹³². Imnul sfântului Paul adus dragostei¹³³ trebuie să fie *magna charta* a întregii slujiri ecleziale pentru a o ocroti de riscul de a se degrada în pur activism.

“Pe lângă toate acestea, caritatea nu trebuie să fie un mijloc în slujba a ceea ce se numește astăzi prozelitism. Iubirea este gratuită. Nu se folosește pentru a atinge alte scopuri. Dar lucrul acesta nu înseamnă că acțiunea caritativă trebuie să-l lase deoparte, ca să spunem așa, pe Dumnezeu și pe Cristos. Este în joc mereu omul întreg”¹³⁴.

---

¹³¹ *Ibidem*, nr. 25.

¹³² Cf. PHILIPPE, M. D., *Despre iubire*, ed. Paideia, București, 2011, 218-219.

¹³³ Cf. *1 Cor 13*.

¹³⁴ BENEDICT AL XVI-LEA, *Deus caritas est*, nr. 31.

2.5.3. Implicarea în favoarea dreptății și a iubirii în lumea de azi

În a doua parte din *Deus caritas est* se vorbește despre dreptatea și slujirea de iubire comunitară a Bisericii față de toți cei care suferă cu trupul sau cu sufletul și au nevoie de darul iubirii.

La acest subiect se prezintă înainte de toate două întrebări: Biserica nu poate lăsa această slujire altor organizații filantropice care se formează în multe moduri? Iată răspunsul: nu, Biserica nu poate face acest lucru. Ea trebuie să practice iubirea față de aproapele și ca o comunitate, în caz contrar îl vestește pe Dumnezeu iubirii în mod incomplet și insuficient.

“În ceea ce privește pe colaboratorii care împlinesc concret lucrarea carității în Biserică, esențialul s-a spus deja: ei nu trebuie să se inspire din ideologiile îmbunătățirii lumii, ci să se lase călăuziți de credința care, în iubire, devine acțiune (cf. *Gal* 5,6). Trebuie deci să fie persoane mișcate în primul rând de iubirea lui Cristos, persoane cărora Cristos le-a cucerit inima prin iubirea sa, trezind acolo iubirea față de aproapele”¹³⁵.

A doua întrebare care se pune: nu ar trebui să se tindă mai degrabă spre o ordine a dreptății în care nu mai există nevoiași și din această cauză dragostea devine auxiliară? Iată răspunsul: fără îndoială, scopul politicii este de a crea o justă orânduire a societății, în care fiecăruia îi este recunoscut ceea ce este al său și nimeni să nu sufere de lipsuri. În acest sens, dreptatea este adevăratul scop al politicii, așa cum este și pacea care nu poate să existe fără dreptate. Din natura sa, Biserica nu face politică în mod personal, ci respectă autonomia statului și a orânduirii sale.

“Dreptatea este scopul și deci măsura intrinsecă a oricărei politici. Politica este mai mult decât o simplă tehnică pentru definirea orânduirilor publice: originea și finalitatea sa se găsesc tocmai în dreptate, și faptul acesta este de natură etică”¹³⁶.

Căutarea acestei orânduirii a dreptății revine rațiunii comune, așa cum politica este interes al tuturor cetățenilor. Însă, adesea rațiunea este orbită de interese și de voința de putere. Credința folosește pentru a purifica rațiunea, pentru ca să poată vedea și decide în mod corect. Deci este de datoria Bisericii să vindece rațiunea și să întărească voința de bine. În acest sens - fără a face ea însăși politică - Biserica

---

¹³⁵ BENEDICT AL XVI-LEA, *Deus caritas est*, nr. 33.

¹³⁶ *Ibidem*, nr. 28.

participă cu pasiune la „bătălia” pentru dreptate. Creștinilor angajați în profesii publice le revine acțiunea politică să deschidă mereu noi drumuri pentru dreptate.

“Doctrina socială a Bisericii își ia argumentele pornind de la rațiune și de la dreptul natural, adică pornind de la ceea ce este în conformitate cu natura oricărei ființe umane. Știe că nu-i revine Bisericii să valorifice politic această doctrină: ea vrea să slujească formarea conștiințelor în domeniul politic și să contribuie la sporirea percepției exigențelor adevărate ale dreptății și totodată la creșterea disponibilității de a acționa în funcție de ele, chiar dacă lucrul acesta este în opoziție cu situațiile de interes personal”¹³⁷.

Însă aceasta este numai prima jumătate a răspunsului la întrebarea noastră. A doua jumătate, însă, spune: dreptatea nu poate niciodată să facă iubirea auxiliară. Dincolo de dreptate, omul va avea întotdeauna nevoie de iubire, singura care dă dreptății un suflet.

“Biserica nu poate niciodată să se dispenseze de practicarea carității sub forma activității organizate de către credincioși și, pe de altă parte, nu va exista niciodată vreo situație în care să nu fie nevoie de caritatea fiecărui creștin, pentru că omul, dincolo de dreptate, are și va avea nevoie întotdeauna de iubire”¹³⁸.

---

¹³⁷ *Ibidem.*, nr. 29.

¹³⁸ *Idem.*

Cap. 3. PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE VIETII SOCIALE

Intervențiile Bisericii în domeniul realității sociale s-au dezvoltat fără întrerupere din primele veacuri ale creștinismului până în zilele noastre. Impactul Evangheliei cu diferitele culturi și diferitele modele de societate a determinat comunitățile creștine să se confrunte cu probleme complexe legate de modul de concepere a vieții umane și să ia poziție față de ideologiile și instituțiile pe care se articulează viața socială.

Totuși pentru mult timp, luările de poziție ale Bisericii au îmbrăcat un caracter improvizat și fragmentar, în sensul că erau dictate mai curând de apariția unor probleme specifice cărora trebuia să li se dea un răspuns imediat, decât de preocuparea de a elabora, în mod organic, un proiect specific de prezență și de participare a creștinilor la edificarea cetății pământești¹³⁹.

Din viața de zi cu zi, știm că existența omului are un profund caracter social, de fapt, viața fiecărui om se realizează în mod solidar prin contribuția tuturor, pentru ca toți să se poată bucura de aceleași drepturi și beneficii și să poată să-și îndeplinească aceleași datorii. În felul acesta ia naștere societatea cu legile, instituțiile și structurile sale care au scopul de a promova creșterea și împlinirea tuturor ființelor umane. În decursul secolelor, istoria a înregistrat mai multe modele de organizare socială și politică, deoarece setea oamenilor după adevăr și dreptate i-a făcut să descopere forme mai bune și să le respingă pe cele degradante și aberante care nu au lipsit și nu lipsesc încă din istoria neamului omenesc¹⁴⁰.

Numai în epoca modernă, datorită instaurării societății industriale, ia naștere o formulare mai atentă din partea magisterului social a așa-zisei doctrine sociale a Bisericii. Cu alte cuvinte, Biserica, nu s-a mulțumit să ofere o platformă de valori și să înfrunte pe plan etic unele aspecte critice de importanță deosebită, dar a produs un adevărat corpus de principii doctrinale și de orientări operative, care trebuiau să lumineze comportamentul creștinilor și ale comunităților creștine în diferite sectoare

---

¹³⁹ Cf. L. NEGRI, *L'insegnamento di Giovanni Paolo II*, ed. Jaca Book, Milano, 2005, 80.

¹⁴⁰ Cf. E. DUMEA, „Centesimus annus” în *Dialog teologic*, 103.

ale vieții asociate; Biserica tinde să prezinte o viziune complexă asupra societății, oferind în același timp, indicații concrete pentru a o realiza. Este datoria întregii Bisericii să-i formeze pe oameni astfel încât să devină apti să construiască bine toată ordinea temporală și să o conducă la Dumnezeu prin Cristos¹⁴¹.

Biserica a contribuit substanțial la realizarea proiectului social, adăugând la ceea ce omul a descoperit cu ajutorul rațiunii principiile conținute în Revelația divină. Astfel, în istoria gândirii și vieții Bisericii s-a format un patrimoniu de doctrină socială, economică și politică, prin contribuția păstorilor sufletești, a preoților învățători, a catehiștilor și lucrătorilor în sectorul social. Patrimoniul acesta poate fi considerat un corp de principii de morală socială creștină, căruia Papa Leon al XIII-lea și succesorii săi i-au dat un caracter organic și sintetic, recunoscut în mod obișnuit sub numele de învățătura socială a Bisericii¹⁴².

Învățătura socială a Bisericii cuprinde totalitatea principiilor etice referitoare la natura, ordinea societății și a vieții sociale. Doctrina socială a Bisericii cuprinde și indicații ori directive cu privire la realizarea acestor principii în situații istorice, obiect al unor judecăți prudente prin care magisterul sugerează creștinilor și oamenilor de bunăvoință căi de acțiune. Așadar, doctrina socială a Bisericii are o natură în mod esențial morală, izvoarele sale fiind Evanghelia, gândirea Sfinților Părinți și Doctori ai Bisericii, în special gândirea Sfântului Toma de Aquino. Formularea sistematică și împrăștierea acestei doctrine o găsim în scrisorile enciclice și în documente ale papilor, în Conciliul al II-lea din Vatican¹⁴³.

Prin doctrina socială, Biserica nu vrea să propună un model unic și definitiv de societate și nici nu vrea să ofere soluții tehnice pentru anumite probleme sociale, economice, politice. Intenția precisă a Bisericii este aceea de a afirma încă o dată legile evanghelice și îndemnul conștiinței umane pentru aplicarea lor în toate sistemele și formele de conviețuire, în vederea educării oamenilor, în special a creștinilor, pentru a fi cetățeni buni, pentru a ajuta la formarea unor noi mentalități

---

¹⁴¹ Cf. L. NEGRI, *L'insegnamento di Giovanni Paolo II*, 82.

¹⁴² Cf. G. MANZONE „La dottrina sociale nella vita della comunità cristiana” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 875.

¹⁴³ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Doctrina socială a Bisericii*, 28-30.

colective și a stimula acțiunea de eliberare și înnoire, și pentru a schimba în bine situațiile și structurile sociale în mod obiectiv nedrepte¹⁴⁴.

3.1. Principiul primatului și demnității persoanei

La rădăcina doctrinei sociale se află principiul primatului și demnității persoanei. El derivă din faptul că persoana umană, în calitate de „centru și culme a tot ce există pe pământ”¹⁴⁵, este „principiu, subiect și scop al tuturor instituțiilor sociale”¹⁴⁶. Din primatul persoanei față de societate derivă că „respectarea persoanei umane este un criteriu fundamental, aproape un pilastru fundamental, pentru structurarea societății înseși, societatea având în întregime ca scop persoana”¹⁴⁷.

3.1.1. Omul valorează prin ceea ce este

Așadar, primul principiu, pe care trebuie întemeiată o comună cultură etică și politică, cu scopul de a construi împreună noua societate, este primatul persoanei umane. Adică omul valorează prin ceea ce este, nu prin ceea ce are sau ceea ce face.

A recunoaște acest primat înseamnă a accepta, pe cale teoretică și practică, faptul că persoana umană (bărbat și femeie), cu demnitatea sa transcendentă, este „autorul, centrul și scopul întregii vieți economico-sociale”¹⁴⁸.

Astăzi, asupra acestui punct, după atâtea divagații ale gândirii moderne, se poate spune că conștiința omenirii este în mod substanțial unanimă: „credincioșii sau necredincioșii, oamenii sunt aproape unanimi în părerea că tot ce există pe pământ trebuie referit la om ca la centrul și culmea sa”¹⁴⁹.

Revelația creștină vine să dea stabilitate și să întărească această cucerire a rațiunii drepte, învățând, „că omul a fost creat «după chipul lui Dumnezeu», capabil

---

¹⁴⁴ Cf. G. MANZONE „La dottrina sociale nella vita della comunità cristiana” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 878.

¹⁴⁵ IOAN PAUL AL II-LEA, *Christifideles laici*, nr. 37.

¹⁴⁶ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 25.

¹⁴⁷ IOAN PAUL AL II-LEA, *Christifideles laici*, nr. 47.

¹⁴⁸ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 63.

¹⁴⁹ *Ibidem.*, nr. 12.

să-l cunoască și să-l iubească pe Creatorul său, că a fost rânduit domn peste toate făpturile pământului, pentru a le stăpâni și a le folosi slăvindu-l pe Dumnezeu”¹⁵⁰.

„Biserica vede în om, în fiecare om, imaginea vie a lui Dumnezeu însuși; o imagine care-și găsește deplina explicație în misterul lui Cristos și este chemată să se recunoască pe sine mereu mai profund în misterul celui care este imaginea perfectă a lui Dumnezeu, cel care-l descoperă pe Dumnezeu omului și pe om sie însuși. Acestui om, care a primit de la Dumnezeu însuși o demnitate incomparabilă și inalienabilă, i se adresează Biserica și-i oferă prin aceasta slujirea cea mai înaltă și unică, rechemându-l în mod constant la vocația cea mai înaltă, pentru a fi mereu mai conștient și demn de aceasta. Cristos, Fiul lui Dumnezeu, «prin întruparea s-a unit, într-un fel, cu orice om»¹⁵¹, „de aceea, Biserica recunoaște datoria ei fundamentală în a avea grijă ca această unire să se poată actualiza și reînnoi mereu. În Cristos Domnul, Biserica indică drumul omului și merge înaintea noastră, și cheamă să-l recunoaștem în fiecare, mai apropiat sau mai îndepărtat, cunoscut sau necunoscut, însă, înainte de toate, în cel mai sărac, și suferind, pe fratele nostru «pentru care a murit Cristos» (1Cor 8,11; Rom 14,15)”¹⁵².

Ioan al XXIII-lea descrie în mod eficace astfel rolul acestui principiu personalist, astăzi universal acceptat:

„Într-o conviețuire ordonată și rodnică trebuie pus ca fundament principiul că orice ființă umană este persoană, adică o natură înzestrată cu inteligență și cu voință liberă; deci este subiect cu drepturi și cu obligații care provin nemijlocit și simultan din însăși natura sa; drepturi și obligații care sunt, de aceea, universale, inviolabile, inalienabile”¹⁵³.

Așadar, omul-persoană este subiectul, centrul și culmea societății, societate care prin toate structurile, organizările și funcțiunile sale are drept scop crearea și continua adecvare a condițiilor economice, culturale și spirituale care să permită unui număr cât mai mare de persoane, dezvoltarea capacităților lor și îndeplinirea exigențelor lor legitime de perfecțiune și fericire¹⁵⁴.

Totuși, a afirma că „omul este anterior statului”¹⁵⁵, înseamnă a accepta realmente că în centrul sistemului este persoana umană cu drepturile și cu obligațiile sale, începând de la dreptul la viață, care este fundamentul tuturor libertăților fundamentale ale omului: libertatea de gândire și de conștiință, de educație și de asociere, inclusiv dreptul la muncă și toate celelalte drepturi civile¹⁵⁶.

---

¹⁵⁰ *Idem*.

¹⁵¹ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 22.

¹⁵² *Compendiu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 105.

¹⁵³ IOAN AL XXIII-LEA, *Pacem in terris*, nr. 9.

¹⁵⁴ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, 200.

¹⁵⁵ LEON AL XIII-LEA, *Rerum novarum*, nr. 15.

¹⁵⁶ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 109.

Din acest principiu derivă două criterii fundamentale de judecată, universal valabile. Primul este că fie statul, fie societatea va trebui să urmărească binele comun, subordonându-l mereu realizării depline a persoanei. Deci societatea și statul pot să dispună de activitatea persoanei pentru atingerea scopurilor comune, dar nu pot niciodată să dispună de persoana însăși, nici de viața omului, aceasta fiind fundamentul tuturor celorlalte. De fapt, persoana umană are în sine valoare de scop și nu va putea niciodată, să fie considerată și tratată ca un cobai¹⁵⁷.

Un al doilea criteriu important de judecată constă în faptul că nici persoana umană însăși nu poate renunța, fără o vină morală gravă, la demnitatea sa transcendentă; deci, îndatorirea de a „stăpâni” peste celelalte făpturi, de a „cultiva grădina” îndatorire care trebuie îndeplinită în cadrul ascultării față de legea lui Dumnezeu și deci al respectului față de chipul primit, fundament limpede al puterii de stăpânire ce i-a fost încredințat spre desăvârșirea sa¹⁵⁸.

Ioan Paul al II-lea în enciclica *Laborem exercens* se referă la vocația omului care prin munca sa este protagonistul dezvoltării:

„Dezvoltarea de astăzi trebuie privită ca un moment al istoriei începute odată cu creația și care, din cauza infidelității față de voința Creatorului, este mereu pusă în primejdie, mai ales prin tentația idolatriei; însă ea corespunde în mod fundamental legii începuturilor. Acela care ar vrea să dea înapoi de la îndatorirea grea dar și captivantă de a îmbunătăți soarta omului întreg și a tuturor oamenilor sub pretextul că lupta și efortul neconținut sunt prea obositoare sau pur și simplu din cauză că a experimentat eșecul și întoarcerea la punctul de plecare ar fi infidel față de voința Creatorului”¹⁵⁹.

Însuși, Isus în parabola talanților subliniază pedeapsa aspră rezervată celui care a ascuns talantul în pământ:

„Servitor rău și leneș! Știai că secer unde n-am semănat și adun de unde n-am împărțit. Deci, trebuia să depui banii mei la bancheri, iar la întoarcerea mea aș fi retras ce este al meu cu dobândă. Așadar, luați de la el talantul și dați-l celui ce are zece talanți” (*Mt* 25,26-28).

Noi primim darurile lui Dumnezeu pentru a face să rodească, avem datoria să „semănăm” și să „adunăm”. Dacă nu o vom face, ni se va lua și ceea ce avem:

---

¹⁵⁷ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, 201.

¹⁵⁸ Cf. S. MOSSO, „«Bene comune», «Struttura di peccato», «Solidarietà». Categorie centrali dei Magistero sociale della Chiesa.II” în *La Civiltà Cattolica*, nr. III, 1992, 476.

¹⁵⁹ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Laborem exercens*, nr. 4.

„înțelegerea mai adâncă a acestor cuvinte aspre ne poate îndemna să ne angajăm cu mai multă hotărâre în datoria, presantă astăzi pentru toți, de a colabora la deplina dezvoltare a semenilor noștri: dezvoltarea omului întreg și a tuturor oamenilor”¹⁶⁰.

3.1.2. Persoana și viața sa sunt un absolut etic

În virtutea principiului că persoana și viața sa sunt un absolut etic, trebuie respinsă ideea pozitivistă foarte răspândită astăzi, conform căreia ceea ce este posibil din punct de vedere științific este, de aceea, și permis din punct de vedere moral.¹⁶¹

Deci viața umană și demnitatea sa transcedentă sunt inseparabile din punct de vedere ontologic și moral, de la primul până la ultimul moment al existenței. Viața umană este un continuum¹⁶². Odată trezită, după ce s-a aprins prima scânteie, nimeni nu o poate întrerupe; deci, omul-persoană este chemat să exercite apostolatul în diverse condiții de viață. Așadar, apostolatul desfășurat în comun corespunde respectului și iubirii reciproce, chiar și în raport cu adversarii. Omul trebuie educat, îmbogățit de spiritul solidarității, al comuniunii și unității revelat de însuși Cristos, care a spus: „unde doi sau trei sunt adunați în numele meu, sunt și eu acolo în mijlocul lor” (Mt 18,20)¹⁶³.

Sfânta Scriptură îi învață pe oameni că progresul uman, care este un mare bine al omului, comportă totuși o tentație gravă: când se tulbură ordinea valorilor iar binele și răul se amestecă, indivizii și grupurile au în vedere numai interese proprii, nu și ale altora. Astfel lumea nu mai este spațiul unei adevărate fraternități, în timp ce creșterea puterii omenirii amenință deja să distrugă însuși neamul omenesc.

Întreaga istorie a omenirii este străbătută de o bătălie împotriva puterilor întinericului; aceasta a început de la origini și va dura până la sfârșitul veacurilor. Prins în această înfruntare, omul trebuie să lupte necontenit pentru a adera la bine iar cu ajutorul harului divin omul își poate dobândi unitatea lăuntrică¹⁶⁴.

---

¹⁶⁰ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Sollicitudo rei socialis*, nr. 29-30.

¹⁶¹ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 109.

¹⁶² Cf. E. SGRECCIA-S. GIARDINA, „Vita umana” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 650.

¹⁶³ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, 203.

¹⁶⁴ *Ibidem.*, 204.

Biserica este încrezătoare în planul Creatorului, recunoaște progresul uman care poate sluji adevăratei fericiri a oamenilor iar legea iubirii vestită de Isus luminează activitatea umană: „Dacă cineva se întreabă așadar cum poate fi învinsă această nenorocire, creștinii afirmă că toate activitățile omului, care sunt zilnic puse în primejdie prin trufie și prin iubirea neorânduită de sine, trebuie purificate și duse la desăvârșire prin Crucea și Învierea lui Cristos. Într-adevăr, răscumpărat de Cristos și transformat în făptură nouă în Duhul Sfânt, omul poate și trebuie să iubească lucrurile create de Dumnezeu. De la Dumnezeu le-a primit și le primește și le respectă ca izvorând din mâna lui Dumnezeu. Mulțumind pentru ele Binefăcătorului, folosindu-se și bucurându-se de fapte în sărăcia și libertatea spiritului, omul intră în adevărata posesie a lumii, ca unul care nu are nimic și totuși stăpânește pe toate: «căci toate sunt ale voastre, dar voi, al lui Cristos, iar Cristos al lui Dumnezeu» (1Cor 3,22-23)”¹⁶⁵.

Respectarea persoanei se traduce în practică în apărarea și în promovarea drepturilor persoanei umane – universale, inviolabile și inalienabile – care, deși trebuie să fie bazate pe baza condițiilor istorice, economice și culturale, constituie totuși un criteriu important pentru angajarea socială și politică¹⁶⁶.

În enciclica *Centesimus annus*, Ioan Paul al II-lea afirmă:

„Între cele principale trebuie amintit: dreptul la viață, din care face parte integrantă dreptul de a crește în sânul mamei după zămislire, dreptul de-a trăi într-o familie unită și într-un ambient moral, favorabil dezvoltării propriei personalități; dreptul de a-și dezvolta inteligența și libertatea în căutarea și cunoașterea adevărului; dreptul de a participa la muncă pentru a valorifica bunurile pământului și a-și dobândi astfel cele necesare traiului pentru sine și pentru ai săi; dreptul de a întemeia în mod liber o familie, de acceptare și educare a copiilor, prin exercitarea responsabilă a sexualității. Izvor și sinteză a acestor drepturi este, într-un anume sens, libertatea religioasă, înțeleasă ca drept de a trăi în adevărul propriei credințe și în conformitate cu demnitatea transcendentă a persoanei proprii”¹⁶⁷.

---

¹⁶⁵ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 37.

¹⁶⁶ Cf. E. SGRECCIA-S. GIARDINA, „Vita umana” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 652.

¹⁶⁷ IOAN PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 47.

3.2. Principiul solidarității

Primatul absolut al persoanei nu se contrapune individului societății, ci chiar vede în individ însuși fundamentul socialității. Adică societatea vine după persoană și în funcție de persoană. Mai mult, societatea se naște din persoană; este o rezultată a ei¹⁶⁸. De fapt, persoana există și se realizează mereu în societate; omul este o ființă în același timp individuală și socială: „încă de la începuturi «bărbat și femeie i-a creat» (*Gen* 1,27), iar unirea lor constituie prima formă a comuniunii dintre persoane. Căci omul, din natura sa intimă, este o formă socială și fără relații cu ceilalți nu poate să trăiască nici să-și dezvolte calitățile”¹⁶⁹.

Pe această socialitate esențială a persoanei se întemeiază, înainte de toate, egalitatea deplină de drepturi și de demnitate între bărbat și femeie. Bărbatul și femeia sunt două moduri de a fi „om”¹⁷⁰. Imaginea lui Dumnezeu se revelează în același timp în bărbat și în femeie: „Dumnezeu l-a creat pe om după chipul său; după chipul lui Dumnezeu l-a creat; bărbat și femeie i-a creat” (*Gen* 1,27). Ioan Paul al II-lea în scrisoarea apostolică *Mulieris dignitatem* comentează:

„omul este o persoană, în egală măsură bărbatul și femeia: de fapt, amândoi au fost creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu cel personal. (...) Putem înțelege încă mai deplin în ce constă caracterul personal al ființei umane, grație căruia amândoi – bărbat și femeia – sunt asemenea lui Dumnezeu. În unitatea celor doi, bărbatul și femeia sunt chemați încă de la început nu numai să existe unul alături de cealaltă sau împreună, ci sunt chemați și să existe reciproc unul pentru altul”¹⁷¹.

Această complementaritate personală constituie primul cerc al socialității omului: familia. Al doilea cerc – cel al societății civile – se înrădăcește în persoană, nu mai puțin decât familia. Societatea civilă nu este externă persoanei, nici nu-i este superioară; la rândul său, nici persoana nu poate să existe în afara societății sau mai presus de societate. De fapt, societatea este „personală” și persoana este

---

¹⁶⁸ Cf. M. COLASANTO, „Progresso sociale” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 520.

¹⁶⁹ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 12.

¹⁷⁰ E. SGRECCIA-S. GIARDINA, „Vita umana” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 653.

¹⁷¹ Cf. IOAN PAUL AL II-LEA, *Mulieris dignitatem*, nr. 6.

„socială”¹⁷². „Din natura socială a omului apare evidentă interdependența dintre progresul persoanei umane și dezvoltarea societății. Într-adevăr, principiul, subiectul și scopul tuturor instituțiilor sociale este și trebuie să fie persoana umană, deoarece ea, din natura ei, are absolută nevoie de viața socială. Așadar viața socială nefiind ceva adăugat omului, prin relația cu ceilalți, prin reciprocitatea serviciilor, prin dialogul cu frații săi, omul crește în toate înzestrările și poate răspunde vocației sale”¹⁷³

Încă o dată simțul religios întărește ceea ce rațiunea dreaptă afirmă și-o ajută să înțeleagă. Fie rațiunea, fie religia scot din această socialitate intrinsecă a persoanei un al doilea principiu etic comun fundamental: principiul solidarității¹⁷⁴.

Principiul solidarității este esențial pentru ordinea socială. În varietatea și multiplicarea formelor de participare a indivizilor și grupurilor la viața socială, se produc tensiuni și conflicte, în parte inevitabile, care duc la imposibilitatea de conviețuirii și dezagregării¹⁷⁵. Principiul regulator al vieții sociale nu se poate reduce la lupta dintre indivizi, grupuri clare, dar trebuie dus spre o angajare constantă de coordonare spre binele comun prin colaborarea socială, în baza solidarității fundamentale a oamenilor legați de aceeași natură și obiective comune¹⁷⁶.

3.2.1. Unul pentru toți și toți pentru unul

Există opinia comună că termenul *solidaritate* s-a născut și a fost teoretizat în contextul judiciar. Din punct de vedere etimologic acest cuvânt provine din termenul latin *solidum* (interior, comun, tot). Utilizarea sa în limba tehnică a dreptului roman pentru a desemna tributul pe care cei datornici erau obligați să se achite pentru a achita un debit comun indivizibil (*obligatio in solidum*); solidaritatea reprezintă o

---

¹⁷² Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 112.

¹⁷³ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 25.

¹⁷⁴ IOAN-PAUL AL II-LEA, „Esiste qualcosa che è dovuto all'uomo perché è uomo (1° maggio) în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XXI, 1, 1993 (gennaio-giugno), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000, 1084-1088.

¹⁷⁵ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, 204.

¹⁷⁶ Cf. A. ANGULO, „La solidarietà: una necessità per la mondializzazione” în *La Civiltà Cattolica*, nr. III, 1997, 138.

soluție în care fiecare dintre datornici a fost responsabil pentru totalitatea datoriei¹⁷⁷. Responsabilitatea fiecăruia dintre co-datornici pentru totalitatea datoriei, coresponsabilitatea. De aici a izvorât dictonul popular Unul pentru toți și toți pentru unu care reprezintă bine situația solidarității în sensul indicat mai sus. O altă formă al acestui dicton popular este: Noi cu toți suntem așezați în aceeași corabie¹⁷⁸.

După Revoluția franceză, conceptul „solidum” de natură juridică și privată a intrat în domeniul public transformându-se în termenul «solidaritate» și începea să fie folosit pentru a exprima legătura interpersonală și moștenirea transmisă prin generațiile precedente. A fost pus în strânsă relație cu una din cele trei lozinci principale ale Revoluției franceze, și anume «fraternitate»¹⁷⁹.

Un mare merit în dezvoltarea și popularizarea acestei noțiuni îl are tatăl pozitivismului francez, Auguste Comte¹⁸⁰. El a definit două sensuri principale ale solidarității:

- *primul sens* este caracteristica ființelor și lucrurilor în aspectul relațiilor reciproce dintre ele, și anume: sunt unite în așa fel încât ceea ce acționează asupra unui lucru are repercursiunile sale asupra altor lucruri (ca de exemplu, legea vaselor comunicante din chimie);

- *al doilea sens* semnifică o interdepedență care există între generațiile succesive dintr-o societate. Comte a exprimat această trăsătură cu următoarele cuvinte: în orice fenomen social, mai ales în cel actual, predecesorii participă mai mult decât oamenii contemporani¹⁸¹.

Solidaritatea, în primul sens, s-a dezvoltat și s-a format ca și concepție socială care consideră societatea ca „o totalitate”, dat fiind faptul unor strânse relații dintre membri săi. În schimb, în al doilea sens, concepția solidarității, scoate în evidență rolul și importanța predecesorilor în formarea civilizației – de unde se naște datoria

---

¹⁷⁷ Cf. E. MONTI, „Solidarietà” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 79.

¹⁷⁸ Cf. T. ROSTWOROWSKI, „Note caratteristiche ale conceptului solidaritate” în *Dialog teologic*, nr. 2, 1998, 135.

¹⁷⁹ Cf. A. SALINI, „Chiesa e liberalismo” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 664.

¹⁸⁰ Gânditor francez, fondatorul filozofic al Sociologiei și Pozitivismului; a trăit în perioada 1798-1857; cf. *Dicționar Enciclopedic Britannica*, ed. DeAgostini, București, 2008.

¹⁸¹ Cf. T. ROSTWOROWSKI, „Note caratteristiche ale conceptului solidaritate” în *Dialog teologic*, 136.

noastră de mulțime față de ei – a fost dezvoltată de către un politician și gânditor francez, Louis Bourgeois¹⁸². El a introdus deosebirea dintre solidaritate ca un fapt și solidaritatea ca o datorie. Numai atunci când este precizată prima, se poate vorbi de necesitatea morală a celei de-a doua¹⁸³.

În continuare această noțiune a fost dezvoltată din punct de vedere economic și sociologic de către Părintele iezuit german, Heinrich Pesch¹⁸⁴. El a atentat o conciliere între individualism și socialism, refuzând însă concepția statutului socialist. În gândirea sa, solidaritatea apare ca o datorie morală care izvorăște din legea naturală. Datoria economiei este de a sluji bunăstării materiale a oamenilor. Această bunătate trebuie să fie în acord cu binele comun și să rămână în armonie cu cele mai înalte exigențe culturale¹⁸⁵.

Primul Sfânt Părinte care a introdus această noțiune în documentele oficiale ale Bisericii este Pius al XII-lea. În prima sa enciclopică, *Summi Pontificatus*, din 20 octombrie 1939, scria:

„Printre multele erori care tâșnesc din izvorul veninos al agnosticismului religios moral, dorim să atragem atenția voastră, venerabili frați, mai ales asupra a două dintre acestea, cum ar fi acelea care fac aproape imposibilă sau cel puțin precară și incertă conviețuirea pașnică dintre popoare. Prima dintre aceste erori dăunătoare, răspândită în mod larg în zilele noastre, este uitarea acelei legi a solidarității și a carității umane care este supusă și impusă de către comunitatea de origine și de egalitatea naturii raționale a tuturor oamenilor”¹⁸⁶.

3.2.2. Solidaritatea, valoare centrală a creștinului

În discursul social al Bisericii, formarea acestui principiu a mers în acelaș pas cu evoluția „problemei sociale”. Chiar dacă Pius al XI-lea nu folosește termenul «solidaritate», se bazează totuși pe concepțiile lui Heinrich Pesch în analiza timpului său. Acest lucru este clar în enciclica *Quadragesimo Anno* publicată pe 15 mai 1931

---

¹⁸² Politician francez, născut la Paris în 29 mai 1851, mort în Oger (Epernay) la 29 septembrie 1925. A primit premiul Nobel pentru Pace în anul 1920. A fost un apostol și propogator al concepției solidarității. Operele lui principale sunt: *La solidarité*, Paris 1899; *L'oeuvre de la Société des Nations*, Paris, 1920-1923. Cf. *Dicționar Enciclopedic Britannica*, Ed. DeAgostini, București, 2008.

¹⁸³ Cf. T. ROSTWOROWSKI, „Note caracteristice ale conceptului solidaritate”, în *Dialog teologic*, 136.

¹⁸⁴ Cf. E. MONTI, „Solidarietà” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 79.

¹⁸⁵ Cf. T. ROSTWOROWSKI, „Note caracteristice ale conceptului solidaritate” în *Dialog teologic*, 137.

¹⁸⁶ PIUS AL XII-LEA, *Summi Pontificatus*, nr. 15.

– după cum spune și numele – în anul celei de-a patruzeci aniversări a enciclicei *Rerum Novarum* scrisă de Papa Leon al XIII-lea. Din intenția sa, el se ocupă de problemele sociale prezente în lumea timpului său pe care le evaluează din punctul de vedere al Bisericii Catolice. Reluând doctrina enciclicei *Rerum Novarum*, Pius al XI-lea precizează autoritatea Bisericii în materie economico-socială, precizându-i dreptul și îndatorirea de a interveni. În analiza economico-socială subliniază existența și dominarea în lume a celor două extreme:

„Trebuie, cu orice preț, să evităm două extreme, și anume: prima ar fi individualismul spre care tinde un individ sau o societate care, fie că neagă caracterul social sau public al bunurilor, fie îl slăbește. A doua ar fi colectivismul spre care tinde cel care nu accepta sau slăbește caracterul individual al proprietății”¹⁸⁷.

Aceste două extreme apar ca o consecință a relației cu proprietatea privată.

„Întotdeauna dreptul natural și transmiterea prin moștenire a proprietății trebuie să rămână intangibile. Nici un stat nu poate distruge acest drept deoarece omul precede statul și familia este, de fapt și logic, înaintea statului. De aceea papii susțin că forma de exprimare a statului este de a fi unitate în diversitate. În ordinea rezultantă, după cum explica atât de bine Sf. Toma, a unității diverselor obiecte dispuse și orânduite în mod armonios, corpul social nu va ordona decât numai dacă o veritabilă unitate îl leagă între ei, puternic, pe membrii care îl constituie”¹⁸⁸.

Clarifică și completează doctrina referitoare la proprietatea privată, reafirmându-i caracterul de drept natural și accentuând aspectul social și funcția socială corespunzătoare. Dreptul proprietății îl au toți : acest drept izvorăște din însăși natura omului. În schimb, dreptul folosirii se bazează pe principiul bunului comun care reglementează și întemeiază binele societății. Prin urmare societatea se bazează pe binele comun¹⁸⁹.

Pius al XI-lea continuând învățătura lui Leon al XIII-lea va arăta că, așa cum persoana are o dimensiune socială intrinsecă, tot așa, și dreptul de proprietate privată, instrument esențial pentru a tutela libertatea persoanei, are o proprie dimensiune socială intrinsecă; este principiul solidarității, care, pe de o parte, împiedică să se cadă în extremele opuse ale colectivismului și individualismului și

---

¹⁸⁷ PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 46.

¹⁸⁸ Cf. T. ROSTWOROWSKI, „Note caracteristice ale conceptului solidaritate” în *Dialog teologic*, 138.

¹⁸⁹ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Doctrina socială a Bisericii*, 189.

pe de altă parte, induce la „temperarea folosirii dreptului de proprietate și armonizarea lui cu binele comun”¹⁹⁰.

Evoluând problema socială, discursul social al Bisericii despre solidaritate continuă apoi să se lărgescă: s-a trecut astfel de la natura intrinsec socială a persoanei la dimensiunea socială a proprietății private, la solidaritatea ca exigență intrinsecă a destinației universale a bunurilor, la solidaritatea ca valoare în sine, drept conștiință și virtute morală, necesară pentru a da dimensiune umană interdependenței care astăzi unește între ei oameni și națiuni¹⁹¹.

Revelația creștină a solidarității umane luminează mai bine și întărește această exigență a solidarității. De aceea, solidaritatea dintre indivizi, familii, grupuri, majorități și minorități în cadrul unei națiuni și în raporturile dintre popoare, este valoarea centrală a concepției creștine despre societate și fundamentul doctrinei sociale a Bisericii, pentru că reflectă realitatea cea mai profundă a naturii și tendințelor umane drept corespundere la planul lui Dumnezeu, care a voit unitatea și fraternitatea tuturor în cadrul unei comunități umane care are scopuri și datorii comune¹⁹².

„Solidaritatea conferă o valoare particulară socialității intrinsece a persoanei umane, egalității tuturor în demnitate și drepturi, precum și drumului comun al oamenilor și al popoarelor spre o unitate din ce în ce mai stabilă. Înainte, conștiința legăturii interdependenței dintre oameni și popoare, care se manifestă la toate nivelele, nu a fost niciodată atât de răspândită așa cum este astăzi”¹⁹³.

Înmulțirea foarte rapidă a căilor și mijloacelor de comunicare „în timp real”, cum ar fi cele din domeniul telematic, progresele extraordinare ale informaticii, volumul crescut al schimburilor comerciale și al informațiilor, demonstrează că, pentru prima dată de la începutul istoriei omenirii, este posibilă, cel puțin din punct de vedere tehnic, stabilirea de relații între persoanele cele mai îndepărtate și necunoscute¹⁹⁴. *În fața fenomenului interdependenței și al extinderii sale constante*

---

¹⁹⁰ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 112.

¹⁹¹ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Doctrina socială a Bisericii*, 190.

¹⁹² Cf. I. MĂRTINCĂ, *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, 209.

¹⁹³ Cu dependența reciprocă sau interdependența poate fi asociată tema clasică a socializării, tratată de mai multe ori de doctrina socială a Bisericii: Cf. IOAN AL XXIII-LEA, *Mater et magistra*, nr. 53; CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, 42; IOAN PAUL AL II-LEA, *Laborem exercens*, nr. 14-15.

¹⁹⁴ Cf. A. ANGULO, „La solidarietà: una necessità per la mondializzazione” în *La Civiltà Cattolica*, 139.

persistă, pe de altă parte, în toată lumea, puternice inegalități între țările dezvoltate și țări în curs de dezvoltare, alimentate și de diverse forme de exploatare, de asuprire și de corupție, care influențează negativ viața internă și internațională a multor state. Procesul accelerării interdependenței între persoane și popoare trebuie să fie însoțit de o angajare mult mai intensivă plan etico-social, pentru a evita consecințele nefaste ale unei stări de nedreptate de dimensiuni planetare, care are repercusiuni destul de negative chiar și în țările mai favorizate în momentul de față¹⁹⁵.

3.3. Principiul subsidiarității

În cadrul raporturilor ce caracterizează viața publică apare chestiunea esențială a ierarhiei responsabilităților și a modului de distribuire ale acestora între diferiții factori sociali. Problematika nu este nouă și nici străină preocupărilor teologice; încă de la începuturile comunității creștine, suntem confrunțați cu disensiuni privind locul și rolul diferitelor categorii de membri¹⁹⁶. Motiv pentru care Sf. Apostol Paul le aduce aminte creștinilor de la Roma:

„căci, după cum într-un singur trup avem multe membre, însă nu toate membrele au aceeași funcție, tot așa noi, care suntem mulți, suntem un singur trup în Cristos și mădulare unii altora. Dar avem daruri diferite după harul care ne-a fost dat: dacă cineva are [darul] profeției, [să profețască] după măsura credinței” (*Rom 12,4-6*).

Mult înainte de acest moment istoric, conducând poporul ales spre pământul făgăduit, Moise se confruntă deja în imposibilitatea de a conduce cu eficiență acești oameni. Văzând în ce impas se afla Moise, socrul său, Ietro, preot din Madian, îi dă un sfat practic, care merită să fie citat, deoarece este primul curs biblic de management:

„ce faci tu nu este bine. Te istovești singur și vei istovi și poporul acesta, care este cu tine; căci lucrul acesta este mai presus de puterile tale și nu-l vei putea face singur. Acum, ascultă glasul meu; am să-ți dau un sfat și Dumnezeu va fi cu tine! Rămâi tu în locul poporului înaintea lui Dumnezeu și prezintă durerile lor înaintea lui Dumnezeu. Învață-i poruncile și legile și arată-le calea pe care trebuie s-o urmeze și ce trebuie să facă. Alege din tot popor

---

¹⁹⁵ Cf. *Compendiu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 192.

¹⁹⁶ Cf. G. FELICIANI, „Sussidiarietà” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 87.

oameni destoinici, temători de Dumnezeu, oameni de încredere, vrăjmași ai lăcomiei; pune-i peste popor drept conducători peste o mie, conducători peste o sută, conducători peste cincizeci și conducători peste zece. Ei să judece poporul întotdeauna; să aducă înaintea ta toate problemele mai însemnate, iar cele mai mici să le judece ei înșiși. În felul acesta, îți vei ușura povara, căci o vor purta și ei împreună cu tine. Dacă vei face lucrul acesta și dacă Dumnezeu îți va porunci așa, vei putea face față lucrurilor și tot poporul acesta va ajunge fericit la locul lui” (Ex 18,17-23).

Așadar, din lectura celor două pasaje biblice mai mult decât sugestive, distingem deja două aspecte critice: modul de exercitare a propriei funcții și împărțirea funcțiilor propriu-zise. Ce au în comun aceste lucruri cu gândirea socială a Bisericii? Ei bine, de modul în care sunt rezolvate, precizate și articulate raporturile dintre categoriile, funcțiile, responsabilitățile, necesitățile și interesele celor care formează spațiul public depinde în mod hotărâtor, așa cum se poate acum lesne înțelege, realizarea echilibrului social necesar¹⁹⁷. Un prim exemplu în acest sens îl oferă spațiul eclesial și este reprezentat de colaborarea dintre ierarhie sacramentală și laicat. În raporturile dintre Biserică și Stat poate funcționa principiul subsidiarității, ci inclusiv în cele dintre ierarhie și laicat, dintre structura parohială și cea eparhială, dintre Biserică în ansamblul ei și ceea ce se cheamă societatea civilă. Dar ce este, de fapt, subsidiaritatea?

3.3.1. Etimologia cuvântului subsidiaritate

Doctrina socială a Bisericii a reprezentat de la începuturi un moment important de inovație. Raportul dinamic dintre societate și stat se întemeiază pe principiile subsidiarității: lumile vitale, clasele, comunele, provinciile și regiunile sunt organe naturale ale societății. Fiecare dintre aceste organe are caracteristicile sale, autonomia sa, motivul său de a fi, care trebuie respectat de toți. Solidaritatea dinamică a acestor organe între ele și în vederea binelui comun face în așa fel încât instituțiile statului, reînnoindu-se, să fie mereu expresie adecvată a societății și a exigențelor sale¹⁹⁸.

---

¹⁹⁷ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, 207.

¹⁹⁸ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 116.

Așa cum spuneam despre principiul solidarității, trebuie să spunem că și principiul subsidiarității a avut o importantă evoluție din vremea pontificatului lui Pius al XI-lea până astăzi.

Pius al XI-lea a fost primul care a enunțat principiul subsidiarității în enciclica *Quadragesimo anno*:

„Trebuie să rămână tare acest principiu foarte important al filosofiei sociale. Așa cum este nepermis să se sustragă indivizilor ceea ce ei pot face cu propriile forțe și din inițiativa lor pentru a transfera asta la comunitate, tot așa, este nedrept a încredința unei societăți mai mari și mai înalte ceea ce pot face comunitățile mai mici și inferioare. Acest lucru reprezintă în același timp o gravă daună și o tulburare a ordinii drepte a societății; pentru că obiectivul natural al oricărei intervenții din partea societății însăși este de a ajuta în manieră înlocuitoare mădularele corpului social, nu de a le distruge sau de a le absorbi”¹⁹⁹.

Preocuparea lui Pius al XI-lea era aceea de a condamna prepotența regimurilor totalitare (ale comunismului, fascismului și nazismului); acest lucru explică de ce el aplică principiul subsidiarității, mai ales, la viața socială și face asta în termeni prevalent negativi. Apoi, după ce contextul istoric se schimbă, Biserica va extinde aplicarea principiului subsidiarității și la intervenția statului în economie și la raporturile internaționale²⁰⁰.

Principiul *subsidiarității*²⁰¹ este formulat de doctrina socială a Bisericii, prin care intervenția statului și a instituțiilor publice, în general era legitimată ca fiind auxiliară, cu alte cuvinte ca integrare a acțiunii grupurilor sociale intermediare acolo unde binele comun în general o cere. Enunțat pentru prima oară de enciclica *Quadragesimo anno*²⁰² și reluat de *Summi Pontificatus*²⁰³ a lui Pius al XII-lea (1939), acest principiu a contribuit, fără îndoială, la apărarea individului și a societăților

---

¹⁹⁹ Cf. PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 86.

²⁰⁰ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 117.

²⁰¹ Termenul „subsidiaritate” derivă din cuvântul latin *subsidium*, care indică trupele de rezervă; terminologia romană face deosebire între cohortele care luptă pe front (în prima acies) de cohortele de rezervă, care stau în spatele frontului (subsidiariae cohortes). Subsidiaritatea, aplicată în societate, indică intervenția compensativă și auxiliară a organismelor sociale mai mari în favoarea persoanei și a grupurilor sociale mai mici. Cf. G. FELICIANI, „Sussidiarietà” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 88.

²⁰² „Așa cum nu este permis a lua indivizilor ceea ce ei pot realiza cu forțele și sârghița proprie pentru a o încredința comunității, la fel este nedrept a încredința societății mai mari și mai înalte ceea ce poate fi făcut de cei mai mici și de comunități inferioare ... Obiectul natural al oricărei intervenții a societății însăși este acela de a ajuta în mod suplinitor membrele corpului social, nu pentru a le distruge sau absorbi” (*Quadragesimo anno* nr. 79-80).

²⁰³ PIUS AL XII-LEA, *Summi Pontificatus* (20 octombrie 1939): documentul definește principiul subsidiarității ca principiu fundamental apărât totdeauna de doctrina socială creștină, un principiu după care activitatea și intervențiile din partea societății îmbracă mereu un caracter de susținere și au numai scopul de a secunda și completa activitatea individului, a familiei sau a unei categorii profesionale. Cf. *La charité. Anthologie de documents Pontificaux contemporains; de Pie VI à Jean XXIII 1789-1963*, 101.

intermediare de puterea statului absolut. Dar nu se poate nega faptul că radicalizarea sa – justificată pe plan istoric și de conflictul între Stat și Biserică, care a marcat epoca modernă – resimte influența ideologiei liberale, fiind pentru aceasta o viziune excesiv individualistă despre om și despre viața socială²⁰⁴.

Conciliul, la rândul său, insistă în aplicarea aceluiași principiu la funcționarea concretă a statului social: cetățenii, singuri sau asociați, au dreptul și obligația de a participa activi la realitatea publică: „Conducătorii să se ferească să împiedice existența grupurilor familiale, sociale sau culturale, a corpurilor sau instituțiilor intermediare și să nu le oprească de la desfășurarea de activități legitime și eficiente, ci, mai degrabă, să le promoveze cu bunăvoință și în bună rânduială. La rândul lor, cetățenii, fie individual, fie în grup, să se ferească să confere prea multă putere autorității publice și să nu pretindă de la ea în mod intempestiv avantaje și ajutoare exagerate, riscând astfel să diminueze responsabilitatea persoanelor, a familiilor și a grupurilor sociale”²⁰⁵. Cu alte cuvinte: statul asistențial, birocrăția enormă, centralismul care sufocă autonomiile locale trebuie considerate devieri patologice ale societății și contrastează în mod deschis cu principiul subsidiarității.

3.3.2. Originea și semnificația

Subsidiaritatea se află printre cele mai constante și caracteristice directive ale doctrinei sociale ale Bisericii, prezentă încă de la prima mare enciclică socială²⁰⁶. Este imposibilă promovarea demnității persoanei fără a ține cont de familie, de grupuri, de asociații, de realitățile teritoriale locale, pe scurt, de formele de asociere de tip economic, social, cultural, sportiv, recreativ, profesional, politic, cărora persoanele le dau viață în mod spontan și care fac posibilă pentru ei o creștere socială efectivă²⁰⁷. Acesta este domeniul *societății civile* în sensul sumei de raporturi dintre indivizi și forme medii de societate, care se realizează în formă originară datorită

---

²⁰⁴ Cf. A. PERCĂ, „Aspectele etice ale Doctrinei sociale a Bisericii” în *Dialog teologic*, nr. 2, 1998, 126.

²⁰⁵ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 75.

²⁰⁶ Cf. LEON AL XIII-LEA, *Rerum novarum*, nr. 11.

²⁰⁷ Cf. *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 1885.

„subiectivității creative a cetățeanului”²⁰⁸. Rețeaua acestor raporturi întărește țesutul social și formează baza unei adevărate comuniuni de persoane prin faptul că face posibilă recunoașterea unor forme superior dezvoltate ale socialității”²⁰⁹.

Exigența apărării și promovării formelor originare ale socialității este subliniată de Biserică în enciclica *Quadragesimo anno*, în care principiul subsidiarității este prezentat ca principiu foarte important al „filosofiei sociale”:

„că precum nu este învoit a lua de la un individ ceea ce el poate îndeplini cu forța și iscusința proprie, și a încredința unei comunități, tot așa, este nedrept a pune în mâinile unei societăți mai mari sau mai înalte ceea ce poate face o comunitate mai mică și inferioară. Acest lucru este, în același timp, o pagubă mare și o răsturnare a ordinii sociale, pentru că datoria societății este aceea de a ajuta asociațiile corpului social, dar nu de a le distruge și a le înghiți”²¹⁰.

În baza acestui principiu, toate societățile de ordin superior trebuie să ia o atitudine de ajutorare (*subsidium*) – prin urmare, și deci de susținere, de promovare, de dezvoltare – față de cele minore. În acest mod, corporațiile sociale intermediare pot dezvolta corespunzător funcțiile care le revin, fără a fi nevoite să le cedeze pe nedrept altor asociații sociale de nivel superior, putând termina prin a fi asorbite și substituie de acestea și, în cele din urmă, să fie răpite demnitatea proprie și spațiul vital²¹¹.

Subsidiarității, înțeleasă *în sens pozitiv*, ca ajutor economic, instituțional, legislativ oferit entităților sociale mai mici, îi corespunde o serie de *implicații formulate negativ*, care obligă statul să renunțe la tot ceea ce ar restrânge faptic spațiul vital celulelor mai mici și esențiale ale societății. Inițiativa, libertatea și responsabilitatea lor nu trebuie înlăturate²¹².

Principiul subsidiarității se identifică prin patru caracteristici: 1) centralitatea omului capabil să fie responsabil pentru deciziile sale; 2) competența primară de a identifica resursele și modalitățile de susținere a vieții proprii și a familiei revine

---

²⁰⁸ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Sollicitudo rei socialis*, nr. 15; Cf. PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 23; IOAN AL XXIII-LEA, *Mater et magister*, nr. 53; CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 65; IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 48; Cf. *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 1883-1885.

²⁰⁹ *Compediu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 185.

²¹⁰ PIUS AL XI-LEA, *Quadragesimo anno*, nr. 23; Cf. IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 48; *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 1883.

²¹¹ G. FELICIANI, „Sussidiarietà” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 87.

²¹² *Compediu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 186.

persoanei ca atare, ceea ce înseamnă ca statul sau orice organism social nu au voie să intervină nesolicitați; 3) statul este binevenit și solicitat să intervină în momentul în care persoana sau comunitatea mică nu fac față rezolvării propriilor necesități; 4) după restabilirea capacităților persoanei sau ale comunității de a se descurca independent – statul are datoria să se retragă, adică nu trebuie să controleze sau să supravegheze pe cei pe care îi asistase înainte²¹³. Altfel spus, prin subsidiaritate se înțelege acel raport al statului cu societatea care, plecând de la premiza fundamentală că persoana sau comunitatea civilă sau cea religioasă sau de orice fel sunt deplin conștiente și responsabile, nu intervine nesolicitat și nedorit atâta vreme cât sunt respectate cadrele legale. O intervenție prea accentuată a Statului poate amenința libertatea și inițiativa personală, de aceea, solicitat să intervină, adică să ajute – ceea ce nu este tot una cu preluarea integrală și definitivă a sarcinii persoanei sau comunității care solicită ajutorul, Statul nu trebuie să acționeze paternalist²¹⁴.

3.4. Principiul binelui comun

Există un al patrulea principiu, care într-un anumit sens rezultă din respectarea celorlalte trei, le coordonează și le realizează pe toate împreună: este principiul binelui comun. Toți vorbesc de el, toți îl invocă, dar foarte des i se dă o interpretare reductivă.

O primă concepție – cea liberală clasică – reduce binele comun la o problemă privată. Fiecare individ trebuie să se gândească la el însuși, să se realizeze pe sine cum poate mai bine, să încerce să ajungă la scopurile pe care și le propune în mod liber. Nimeni nu-l împiedică să facă asta. Categoria „fericirii” ar fi în mod esențial personală și nu ar avea nimic de-a face cu categoria „solidarității”²¹⁵. Într-o asemenea concepție lipsește referința la dimensiunea etică obiectivă și transcendentă a binelui comun. De fapt, nu este numai problema de bine individual. Există și un „bine” care este, în același timp, al fiecăruia și al tuturor; un bine indivizibil, care se

---

²¹³ Cf. G. FELICIANI, „Sussidiarietà” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 91.

²¹⁴ Cf. A. PERCĂ, „Aspectele etice ale Doctrinei sociale a Bisericii” în *Dialog teologic*, 127-128.

²¹⁵ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 119.

poate obține numai cu angajarea comună, pentru că în același timp transcende și realizează binele personal al fiecăruia. Așa cum explică Ioan al XXIII-lea în enciclica *Mater et magistra*, acest bine comun „se concretizează în ansamblul acelor condiții sociale care permit și favorizează în ființele umane dezvoltarea integrală a persoanei lor”²¹⁶.

3.4.1. Societatea umană este o comunitate

De fapt, persoana este în mod intrinsec socială; înseamnă că societatea umană nu se poate compara cu o turmă de animale așezate unele lângă altele. Este o comunitate; deci, există o strânsă legătură între binele persoanei și binele celorlalți. Dacă uneori, așa cum se întâmplă des, binele „meu” (sau cel al unei categorii de cetățeni), vine în conflict cu binele „tău” (sau al unei alte categorii de cetățeni), înseamnă că doar există ceva de corectat sau vreun obstacol de înlăturat; conflictele „sociale” nu se rezolvă dominarea celui mai puternic asupra celui mai slab, ci căutând de comun acord binele comun²¹⁷. Din păcate, și în democrațiile cele mai evoluat – afirmă cu tristețe Ioan Paul al II-lea în enciclica *Centesimus annus*: „revendicările venite din partea societății nu sunt întotdeauna examinate după criteriile de dreptate și de moralitate, ci, mai degrabă, după influența electorală sau financiară a grupurilor care le susțin .... Rezultă de aici o incapacitate crescândă de a-și încadra interesele particulare, într-o viziune coerentă asupra binelui comun. Într-adevăr, aceasta nu este simpla sumă a intereselor particulare, ci implică evaluarea și armonizarea lor în funcție de o ierarhie de valori echilibrată și în ultimă analiză, de o înțelegere exactă a demnității și a drepturilor persoanei”²¹⁸.

O altă concepție reductivă, opusă celei liberale clasice, este viziunea colectivistă, conform căreia binele comun reabsoarbe în sine, orice finalitate socială, până acolo încât ignoră caracterul personal al binelui însuși. Colectivismul pune

---

²¹⁶ IOAN AL XXIII-LEA, *Mater et magistra*, nr. 65.

²¹⁷ Cf. S. MOSSO, „«Bene comune», «struttura di peccato», «solidarietà». Categorie centrali del Magistero sociale della Chiesa. I”, în *La Civiltà Cattolica*, 359.

²¹⁸ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 47.

clasa, partidul, statul în locul individului. Această viziune eronată despre binele comun face abstracție de considerații de natură etică și spirituală. Binele comun ar fi în mod esențial în producția mai mare de bunuri, în bunăstarea economică, în serviciile furnizate de stat, fără a se preocupa de respectiva depersonalizare a cetățenilor, reduși la un număr, nivelați printr-o egalitate forțată și fictivă, care nu ține cont de capacitățile, de exigențele, de creativitatea fiecăruia²¹⁹.

Pe baza celorlalte principii enunțate: primatul persoanei, solidaritatea, subsidiaritatea – o concepție adecvată despre binele comun are un orizont mai larg, ce cuprinde toate condițiile de viață materială care se cer pentru perfecționarea vieții umane, dar în același timp se deschide la alte „bunuri” la fel de esențiale pentru o viață cu adevărat „umană”, cum sunt arta, cultura, educația, contemplația, dimensiunea spirituală și religioasă²²⁰. Acest echilibru se realizează când: „Crește conștiința deosebitei demnități a persoanei umane, superioară tuturor lucrurilor și având drepturi și îndatoriri universale și inviolabile. Trebuie așadar ca omul să aibă acces la toate acele lucruri care îi sunt necesare pentru a duce o viață cu adevărat umană, cum ar fi hrana, îmbrăcămintea, locuința, dreptul de a-și alege în mod liber starea de viață și de a întemeia o familie, dreptul la educație, la muncă, la reputație bună, la respect, la informare corespunzătoare, dreptul de a acționa conform cu norma dreaptă a conștiinței, dreptul la ocrotirea vieții private și la o dreaptă libertate, inclusiv în materie de religie”²²¹.

Deci, binele comun coincide, mai ales, cu calitatea vieții umane mai mult decât cu cantitatea disponibilității materiale. De aceea, trebuie să se aibă o concepție adecvată despre binele comun:

„Din demnitatea, unitatea și egalitatea tuturor persoanelor reiese principiul binelui comun la care trebuie să se raporteze fiecare aspect al vieții sociale, pentru a ajunge la plinătatea semnificației sale. Conform unei prime și larg acceptate definiții, prin binele comun se înțelege «ansamblul condițiilor de viață socială care permit grupurilor și indivizilor să-și atingă mai deplin și mai ușor perfecțiunea». Binele comun nu constă în simpla sumă a bunurilor particulare ale fiecărui subiect din corpul social. Ca bine al tuturor și al fiecăruia în parte, este și rămâne comun, pentru că este indivizibil și pentru că doar împreună poate fi dobândit, poate crește și poate fi păstrat, chiar și în perspectiva viitorului. Așa, cum acțiunea morală a fiecărui se realizează în săvârșirea binelui, la fel, și acțiunea socială

---

²¹⁹ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 120.

²²⁰ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Cultura și educația în doctrina socială a Bisericii*, 209.

²²¹ Cf. CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 26.

ajunge la plinătate prin realizarea binele comun. Într-adevăr, binele comun poate fi înțeles ca fiind dimensiune socială și comunitară a binelui moral”²²².

„O societate care vrea să rămână conștient în slujba omului la toate nivelele își propune drept scop prioritar binele comun al tuturor oamenilor și al omului întreg. Persoana nu-și poate găsi împlinirea doar în sine însăși, și astfel, să negligeze faptul că ea există «împreună cu» și «pentru» ceilalți. Acest adevăr nu-i impune doar o simplă conviețuire la diferite nivele de viață socială și relațională, ci să caute neobosit, într-o formă practică și nu pur idealistă, binele sau sensul și adevărul care se găsesc în formele existente ale vieții sociale. Nici o formă expresivă a socialității – de la familie, la grupul social mijlociu, la asociație, la întreprinderea economică, la oraș, la regiune, la stat, până la comunitatea popoarelor și a națiunilor – nu poate trece pe lângă problema legată de propriul bine comun, care este esențială pentru semnificația și rațiunea de a fi a propriei existențe”²²³.

3.4.2. Binele comun trebuie slujit încontinuu

În vederea realizării binele comun, echilibrul social nu este posibil fără respectarea acestui principiu și responsabilitatea tuturor pentru binele comun: „Binele comun îi obligă pe toți membrii societății: nu este scutit nimeni de colaborare, după posibilitățile proprii, la realizarea și dezvoltarea lui. Binele comun trebuie slujit încontinuu, nu după viziuni reduționiste subordonate unor avantaje parțiale care s-ar putea obține de aici, ci în baza unei logici care tinde spre cea mai largă asumare a responsabilității. Binele comun este rezultatul celor mai înalte înclinații ale omului, dar este un bine greu de obținut, pentru că cere capacitatea și căutarea constantă a binelui celuilalt ca și cum ar fi propriul bine. Toți au și dreptul de a beneficia de condițiile vieții sociale care rezultă din căutarea binelui comun. Învățătura lui Pius al XI-lea este încă actuală: «Împărțirea bunurilor pământești să se conformeze cu normele binelui comun și ale dreptății sociale, căci vedem astăzi câte neînțelegeri a adus la împărțirea nedreaptă din cauza marelui dezechilibru între puținii prea bogați și nenumărații săraci»”²²⁴.

Așadar, în lumina Magisterului Bisericii, angajarea socială creștină este participarea responsabilă la viața socială a tuturor membrilor Bisericii, în vederea promovării binelui comun al societății civile, adică: respectul și scopul persoanei

---

²²² *Compendiu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 164.

²²³ *Ibidem.*, nr. 165.

²²⁴ *Ibidem.*, nr. 167.

umane, bunăstarea socială, prosperitatea și dezvoltarea bunurilor spirituale și temporale ale societății, ca pacea acesteia și stabilitatea și siguranța unei ordini drepte²²⁵.

Ordinea socială și progresul ei trebuie să cedeze totdeauna înaintea binelui persoanelor și nu invers, știut fiind faptul că „principiul, subiectul și scopul instituțiilor sociale este și trebuie să fie persoana umană”²²⁶. Faptul că omul este o fire socială presupune că, în Biserică, toți să participe la promovarea binelui comun, fiecare implicându-se conform rolului pe care-l deține și locului pe care-l ocupă. Participarea activă la binele comun se realizează în chip deosebit prin îndeplinirea responsabilităților personale în cadrul specific al vocației proprii²²⁷. Deci, prin binele comun se înțelege ansamblul acelor condiții ale vieții sociale, subzistența fizică, structurile economice, organismele culturale, grija față de familie, de bolnavi și de bătrâni, separarea urmărilor dezastruoase ale calamităților naturale, aspirația după dreptate și pace socială care permit grupurilor și fiecărui membru să ajungă la propria perfecțiune mai deplin și mai repede. Prin propria perfecțiune nu se înțelege doar competența profesională, ci atingerea scopului ultim al persoanei umane, care este mântuirea²²⁸.

Binele comun, așadar, urmărește perfecționarea persoanei umane care este în strânsă relație cu dezvoltarea societății. Angajarea socială este atitudinea omului matur. Ea presupune atât respectarea persoanei umane, a binelui comun și a principiului subsidiarității, cât și a scării valorilor morale și spirituale. Fără Cristos și în afara Evangheliei sale nu există nici o soluție a problemei sociale²²⁹.

Isus ne învață să fim „sarea istoriei”, fără de care aceasta se strică, se prăbușește în haos. Aceasta o realizăm numai când activitatea noastră socială este susținută de o integritate morală, mai ales de iubire. Cei ce se iubesc își preiau poverile reciproc. Caritatea este suprema angajare și răspundere pentru altul. Prin ea

---

²²⁵ Cf. *Catehismul Bisericii Catolice*, nr. 1034.

²²⁶ IOAN-PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 3.

²²⁷ Cf. L. NEGRI, *L'insegnamento di Giovanni Paolo II*, 94.

²²⁸ Cf. S. MOSSO, „«Bene comune», «struttura di peccato», «solidarietà». Categorie centrali del Magistero sociale della Chiesa II”, în *La Civiltà Cattolica*, 482.

²²⁹ Cf. E. FERENȚ, „Motivația teologică a angajării sociale creștine” în *Dialog teologic*, 74.

descoperim și recunoaștem în semenul nostru un subiect de care nu putem dispune după capriciile egoismului nostru. Cu cât crește caritatea lui Cristos în noi, cu atât descrește puterea egoismului din noi. Așadar, angajarea într-o perfecționare integrală a omului și a progresului societății nu-i posibilă fără iubirea lui Cristos. Omul fără harul lui Isus, duce o viață bolnavă, iar angajarea lui este deficitară. Tot ceea ce face omul fără Cristos și, mai ales împotriva Lui, este pleavă ce arde de prisos. Viața omului și istoria omenirii, care nu ține cont de Răscumpărătorul lumii este o zvârcolire fără sens, un zădărniciu²³⁰.

---

²³⁰ Cf. A. SCOLA, „Persona e società” în *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, 36.

CONCLUZIE

Evanghelia lui Isus Cristos este un mesaj de libertate și o forță de eliberare, valabil pentru creștini și pentru toți oamenii de bunăvoință, în a căror inimă harul lucrează în mod invizibil²³¹. Mesajul evanghelic este eliberarea de sclavia radicală a păcatului; de aceea, este eliberarea integrală, care comportă, în consecință logică, eliberarea de multiple sclavii de ordin cultural, economic, social și politic, care, în definitiv, derivă toate din păcat și constituie tot atâtea obstacole care-i împiedică pe oameni să trăiască în conformitate cu demnitatea lor²³². Dreptul-obligația Bisericii de a interveni în materie socială face parte din însăși misiunea sa religioasă de a vesti evanghelia²³³.

Intervenția Bisericii în sectorul social este legitimă deoarece Biserica este învățătoare în ceea ce privește morala creștină dar și morala celor care caută cu sinceritate să înțeleagă ordinea lucrurilor din lume: „Biserica merge împreună cu omenirea și împarte cu ea aceeași soartă de-a lungul istoriei. Anunțând Evanghelia dragostei lui Dumnezeu și a mântuirii lui Cristos, Biserica luminează activitatea lor cu lumina Evangheliei, contribuind în acest mod la îndeplinirea planului divin al iubirii”²³⁴.

Biserica, respectând pe deplin laicitatea și autonomia realităților temporale, se prezintă ca „expertă în umanitate”, adică în stare să ofere lumii „ceea ce posedă propriu-zis: o viziune globală despre om și despre societate”²³⁵.

În enciclica *Sollicitudo rei socialis*, Ioan Paul al II-lea afirmă că doctrina socială este un instrument de evanghelizare de care Biserica se servește pentru a participa printr-o contribuție proprie la soluționarea problemei urgente a dezvoltării²³⁶. În această enciclică, doctrina socială este văzută într-o lumină

---

²³¹ Cf. I. MĂRTINCĂ, *Isus din Nazaret, Fiul lui Dumnezeu – Curs de Cristologie*, ed. Gramar, București, 2000, 8.

²³² Cf. J. RATZINGER, *Introducere al cristianesimo*, Ed. Queriniana, Brescia, 1971, 182-183.

²³³ Cf. DOCAT, *Doctrina socială a Bisericii Catolice*, ed. Sapientia, Iași, 2017, 35-37.

²³⁴ PAUL AL VI-LEA, *Octogesima adveniens*, nr. 1.

²³⁵ PAUL AL VI-LEA, *Populorum progressio*, nr. 79.

²³⁶ IOAN PAUL AL II-LEA, *Sollicitudo rei socialis*, nr. 41.

teologică, ecleziologică și pastorală, deoarece nu face parte din sectorul ideologiei, ci al teologiei și în special al teologiei morale.

În dorința de a oferi tuturor oamenilor de bunăvoință din societatea românească în tranziție câteva puncte de referință în efortul de a stabili și la noi în țară o conviețuire senină și prosperă în care să fie garantate drepturile omului ca persoană creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Deci, caritatea face parte din angajamentul social al Bisericii²³⁷. Virtute evanghelică, caritatea este în centrul vieții creștine. Izvor pentru doctrina Bisericii, ea inspiră angajamentul social al Bisericii elaborat progresiv începând mai ales din secolul al XIX-lea²³⁸.

În enciclica *Centesimus Annus* Papa Ioan Paul II, urmând tradiția predecesorilor²³⁹ săi și al Conciliului Vatican II²⁴⁰ spune că:

„în acest domeniu Biserica, fidelă poruncii lui Cristos, Întemeietorul ei, a fost din totdeauna prezentă, prin operele sale concepute pentru a oferi omului aflat în nevoie un sprijin material care să nu-l umilească și să nu-l ducă la starea de obiect al asistenței, ci să-l ajute să iasă din condiția sa precară promovându-i demnitatea de persoană. Cu vie recunoștință față de Dumnezeu trebuie să arătăm că nu s-a stins niciodată caritatea activă în Biserică, ci ea înregistrează și azi o creștere multiformă și încurajatoare”²⁴¹.

Deja înainte de Papa Ioan Paul al II-lea: „*învățătura și răspândirea doctrinei sociale face parte din misiunea de evanghelizare a Bisericii*”²⁴². Această evanghelizare se realizează și prin spiritul carității pentru că „*cei care practică caritate realizează o lucrare profundă de evanghelizare*”²⁴³. Caritatea este într-

---

²³⁷ Cf. L. NEGRI, *L'insegnamento di Giovanni Paolo II*, Editoriale Jaca Book, Milano, 2005, 13.

²³⁸ Cf. J. RODHAIN, „D'un Concile a l'autre” în *La charité. Anthologie de documents Pontificaux contemporains; de Pie VI à Jean XXIII 1789-1963*, Éditions S.O.S., Paris, 1963, 10.

²³⁹ IOAN AL XXIII-LEA afirmă: „caritatea învățată de către Biserică și practică de către ea rezumă doctrina și acțiunea sa socială” (Ioan al XXIII-lea, *Mater et Magistra*, nr. 282).

²⁴⁰ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, afirmă: „la începuturile sale, unind ospățul frățesc, „agape”, cu Cina euharistică, se arată adunată toată laolaltă în jurul lui Cristos prin legătura dragostei, tot astfel, în orice vreme, ea se face recunoscută după acest semn al iubirii; în timp ce se bucură de inițiativele altora, ea își revendică operele de caritate ca pe o îndatorire și un drept inalienabil. De aceea mila față de cei săraci și bolnavi, precum și așa-numitele opere de caritate și întrajutorare pentru a ușura toate suferințele omenești sunt în mod deosebit apreciate în Biserică” (Apostolicam actuositatem, nr. 8).

²⁴¹ IOAN PAUL AL II-LEA, *Centesimus annus*, nr. 49.

²⁴² IOAN PAUL AL II-LEA, *Sollicitudo rei socialis*, nr. 41.

²⁴³ Cf. IOAN PAUL AL II-LEA, „Ai participanti alla Plenaria del Pontificio Consiglio «Cor Unum»” în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XX, 1, 1997 în *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Vol. XX, 1, 1997 (gennaio-giugno), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, 714.

adevăr slava și semnul Bisericii lui Cristos o participare la predicarea Evangheliei și o expresie esențială a credinței creștine²⁴⁴.

Învățăturile sale sociale nu furnizează direct nici o soluție tehnică la problemele grave care ne chinuiesc; însă oferă un fundament moral care poate fi împărtășit chiar de toți oamenii de bunăvoință, pe care se poate construi împreună noul proiect al unei ordini sociale mai umane și fraterne²⁴⁵.

Întregul sens al discursului social al Bisericii se poate rezuma într-o propunere concretă pe care Ioan Paul al II-lea o formulează astfel: „La criza de civilizație trebuie răspuns cu civilizația iubirii, întemeiată pe valorile universale de pace, solidaritate, dreptate și libertate, care au în Cristos deplina lor realizare”²⁴⁶.

Propunerea socială a Bisericii privind „civilizația iubirii”, conținută în discursul social al Bisericii, se naște, în schimb, din conștiința că Biserica însăși are datoria de a oferi contribuția sa specifică (religioasă, etică și culturală), deoarece ea este expertă în umanitate, fiind depozitara misterului lui Cristos Dumnezeu-Om, care „îl dezvăluie pe deplin omului pe om”²⁴⁷.

Evanghelia ne dezvăluie „că Dumnezeu este iubire și în același timp ne învață că legea fundamentală a perfecțiunii omenești, și, de aici, a transformării lumii, este noua poruncă a iubirii. Acelora care cred în dragostea lui Dumnezeu El le dă certitudinea că tuturor oamenilor le este deschisă calea iubirii și că strădania de a instaura fraternitatea universală nu este zadarnică, din orice parte ar veni ea”²⁴⁸.

Biserica, cu discursul său social de peste o sută de ani, continuă să insiste asupra viziunii despre om și despre societate inspirată din iubire, din dreptate și din solidaritate. Astăzi, Biserica este conștientă că această propunere socială nu este numai a sa; ea se va realiza numai printr-un cinstit dialog intercultural și interreligios, printr-un schimb de valori culturale și spirituale, în virtutea căruia

---

²⁴⁴ Cf. G. COLOMBO, „Carità”, în Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero, coordonator Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Edizioni Vita e pensiero, Milano, 2004, 27.

²⁴⁵ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, 75.

²⁴⁶ IOAN PAUL AL II-LEA, *Tertio millennio adveniente*, nr. 52.

²⁴⁷ CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Gaudium et spes*, nr. 22

²⁴⁸ *Ibidem.*, nr. 38.

fiecare oferă și primește²⁴⁹. Toți trebuie să lucrăm pentru o propunere socială creștină, printr-un dialog intercultural:

„Speranța creștină imprimă un mare elan angajării în domeniul social, deoarece le inspiră oamenilor încredere în posibilitatea de a construi o lume mai bună, cu conștiința că nu poate exista un *paradis pe pământ*”²⁵⁰.

Creștinii, în mod deosebit credincioșii laici, sunt îndemnați să se comporte astfel încât puterea evangheliei să strălucească în viața de toate zilele, în familie și în societate. Ei se arată fii ai făgăduinței dacă, statornici în credință și speranță, răscumpără clipa de față (Cf. *Ef* 5,16; *Col* 4,5) și așteaptă cu răbdare mărirea ce va veni (Cf. *Rom* 8,25). Această speranță ei nu trebuie să o ascundă în adâncul sufletului, ci, printr-o continuă convertire și luptă «împotriva conducătorilor acestei lumi a întunericului, împotriva duhurilor răului (*Ef* 6,12) trebuie să o manifeste și prin structurile vieții pământești»²⁵¹. „Motivațiile religioase ale acestei angajări nu sunt comune tuturor, însă convingerile morale care decurg din ele constituie un punct de întâlnire între creștini și toți oamenii de bunăvoință”²⁵².

Biserica, astăzi este perfect conștientă că, pentru a realiza noua evanghelizare, este chemată să „ducă forța evangheliei în inima culturii și a culturilor”²⁵³.

Acest lucru explică de ce ea ține cont mult de magisterul său social, până acolo încât afirmă că „doctrina socială creștină este parte integrantă a concepției creștine despre viață”²⁵⁴. Prin discursul său social, magisterul s-a preocupat să realizeze necesara mediere de la credință la istorie, în situațiile cele mai diferite și înfruntând cele mai diferite probleme.

---

²⁴⁹ Cf. B. SORGE, *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, p. 76.

²⁵⁰ IOAN AL XXIII-LEA, *Mater et magistra*, nr. 40.

²⁵¹ Cf. CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, *Lumen Gentium*, nr. 35.

²⁵² *Compediu de Doctrină Socială a Bisericii*, CONSILIUL PONTIFICAL PENTRU DREPTATE ȘI PACE, nr. 579.

²⁵³ IOAN PAUL AL II-LEA, *Catechesi trandendae*, nr. 53.

²⁵⁴ IOAN AL XXIII-LEA, *Mater et magistra*, nr. 22.